

ХМЕЛЬНИЦЬКА ОБЛАСНА РАДА
ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ УПРАВЛІННЯ ТА ПРАВА
ІМЕНІ ЛЕОНІДА ЮЗЬКОВА
(повне найменування вищого навчального закладу)

ФАКУЛЬТЕТ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ
(повне найменування інституту, факультету)

Кафедра: публічного управління та адміністрування
(повна назва кафедри)

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

на тему: «Модернізація санаторно-курортного
господарства на регіональному рівні»

Виконав: студент магістратури за
спеціальністю 281 Публічне управління
та адміністрування денної форми
навчання
Олександр КРИКУН

Керівник: доцентка кафедри публічного
управління та адміністрування,
кандидатка наук з державного
управління, доцентка
Людмила ТРЕБИК

Рецензент: _____

АНОТАЦІЯ

Крикун О. П. Модернізація санаторно-курортного господарства на регіональному рівні. – Рукопис.

В процесі дослідження обґрунтовано теоретичні засади та практичні рекомендації щодо модернізації санаторно-курортного господарства регіональних туристичних систем України на сучасному етапі.

Здійснено аналіз санаторно-курортного господарства як елемента регіональної туристичної системи. Визначено, що місце санаторно-курортного господарства у регіональній туристичній системі, не може бути чітко виокремленим. Обґрунтовано, що санаторно-курортне господарство, поряд із туристичною, опосередковано туристичною та загальною інфраструктурою, слід відносити саме до інфраструктурної підсистеми регіональної туристичної системи.

Обґрунтовано модернізаційну парадигму розвитку санаторно-курортного господарства. Визначено, що у контексті розвитку регіональних туристичних систем модернізаційна парадигма має бути основою функціонування усіх їх підсистем та компонентів та повинна містити інноваційний, інфраструктурний та безпековий складники.

Запропоновано шляхи модернізації санаторно-курортного комплексу регіону з метою підвищення його конкурентоздатності, серед яких реконструкція санаторно-курортних закладів, розвиток інфраструктури закладів; формування туристичної та розважальної інфраструктури курорту; диверсифікація діяльності санаторно-курортних закладів; кластеризація курорту; промоція рекреаційних можливостей курорту та санаторно-курортних закладів; впровадження технічних інновацій в діяльність санаторно-курортних закладів; інноваційний менеджмент.

Ключові слова: модернізація, санаторно-курортне господарство, санаторно-курортні заклади, готелі, курорт, туризм, оздоровчий туризм, медичний туризм, рекреація, здоров'я, регіон, регіональна туристична система, інноваційний розвиток, туристична інфраструктура.

SUMMARY

Krikun O. P. Modernization of the sanatorium-resort economy at the regional level. - Manuscript.

In the process of research, the theoretical foundations and practical recommendations for the modernization of the sanatorium-resort economy of the regional tourism systems of Ukraine at the current stage were substantiated.

An analysis of the sanatorium-resort economy as an element of the regional tourism system was carried out. It was determined that the place of the sanatorium-resort economy in the regional tourism system cannot be clearly defined. It is justified that the sanatorium-resort economy, along with the tourist, indirectly tourist and general infrastructure, should be attributed precisely to the infrastructural subsystem of the regional tourist system.

The modernization paradigm of the development of the sanatorium-resort economy is substantiated. It was determined that in the context of the development of regional tourism systems, the modernization paradigm should be the basis of the functioning of all their subsystems and components and should contain innovative, infrastructural and security components.

Ways to modernize the sanatorium-resort complex of the region in order to increase its competitiveness are proposed, including the reconstruction of sanatorium-resort facilities, development of the facilities' infrastructure; formation of tourist and entertainment infrastructure of the resort; diversification of activities of sanatorium-resort establishments; resort clustering; promotion of recreational opportunities of the resort and sanatorium-resort facilities; implementation of technical innovations in the activity of sanatorium-resort establishments; innovation management.

Keywords: modernization, sanatorium-resort economy, sanatorium-resort facilities, hotels, resort, tourism, health tourism, medical tourism, recreation, health, region, regional tourism system, innovative development, tourist infrastructure.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ МОДЕРНІЗАЦІЇ САНАТОРНО-КУРОРТНОГО ГОСПОДАРСТВА НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ.....	8
1.1. Сутність та основний зміст санаторно-курортного господарства як об'єкту публічного управління.....	8
1.2. Модернізаційна парадигма розвитку санаторно-курортного господарства.....	17
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ САНАТОРНО-КУРОРТНОГО ГОСПОДАРСТВА ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ.....	28
2.1. Оцінка факторів та передумов розвитку санаторно-курортного господарства регіону.....	28
2.2. Особливості управління регіональною туристичною системою Львівської області у кризовий період.....	38
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ МОДЕРНІЗАЦІЇ САНАТОРНО-КУРОРТНОГО ГОСПОДАРСТВА НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ.....	48
3.1. Шляхи удосконалення територіальної організації санаторно-курортного господарства.....	48
3.2. Стратегічні пріоритети розвитку санаторно-курортного комплексу регіону.....	55
ВИСНОВКИ.....	68
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	71

ВСТУП

Актуальність теми. На сучасному етапі розвитку індустрія туризму характеризується глобальними тенденціями, збільшенням туристичних потоків, стрімкою диференціацією туристичного ринку. В умовах глобальної нестабільності та поширення руйнівних соціально-економічних явищ і процесів, спричинених пандемічною кризою, особливо важливою є розробка нових та сучасних підходів до реалізації соціальної політики, особливо у сфері туризму. Санаторно-курортна індустрія є важливою соціально орієнтованою складовою індустрії туризму в країнах і регіонах, її метою є задоволення терапевтичних, оздоровчих і рекреаційних потреб різних груп людей, часто соціально незахищених верств населення.

Тенденції розвитку світового туризму закономірно свідчать про підвищення попиту на оздоровчі та курортні послуги та роблять регіони, які володіють даним потенціалом на одні з найприбутковіших регіонів країни. Санаторно-курортна галузь є важливою частиною туристичного комплексу України та одним із пріоритетних напрямів формування державної соціальної політики. Розвиток вітчизняної санаторно-курортної галузі є ключовим елементом розвитку туристичної галузі країни. Одним із актуальних питань розвитку туризму є повне використання його рекреаційного та оздоровчого потенціалу. Курортна індустрія як «передовий рубіж» у сферах охорони здоров'я, туризму та гостинності вимагає спеціальних підходів до дослідження та управління.

Разом з тим, аналіз ринку показує, що в сучасних умовах перед вітчизняною санаторно-курортною галуззю стоїть завдання розвитку та коригування її спрямованості з метою впровадження інновацій, які сприятимуть підвищенню конкурентоспроможності санаторно-курортних підприємств. У цьому випадку вирішення цієї проблеми залежить від процесу модернізації, який сприятиме розширенню кола потенційних клієнтів, створенню нових можливостей для працевлаштування, створенню певного рівня якості обслуговування та диверсифікації діяльності.

Теоретичні та прикладні засади розвитку санаторно-курортного господарства, висвітлювалися в наукових працях вітчизняних та зарубіжних вчених, а саме: Влащенко Н., Коваленка Н., Колесник О., Мазура Ф., Підвальної О., Рутинського М., Азмана І., Дж. Чон Юн Ю, Карла А. Богера та інших.

Однак мінливий характер ринку санаторно-курортних послуг, особливо в контексті соціально-економічних і політичних трансформацій останніх років, вимагає подальших і більш ґрунтовних досліджень. При цьому більшість авторів акцентують увагу на сучасному стані та тенденціях розвитку національної та регіональної курортної галузі, не пропонуючи дієвих механізмів реформування галузі. Не набула розвитку й концепція модернізації санаторно-курортної бази з точки зору функціонування регіональної системи туризму. Тому санаторно-курортна галузь є одним із пріоритетних напрямів розвитку внутрішнього та зовнішнього в'їзного туризму в Україні, а також одним із найбільш стабільних видів туристичного ринку. Існуюча мережа спеціалізованих курортних закладів є надзвичайно цінним національним надбанням, яке необхідно берегти та модернізувати відповідно до міжнародних стандартів. Власне це й визначає актуальність та практичну значущість теми магістерської роботи.

Мета та завдання магістерської роботи. *Метою* магістерської роботи є обґрунтування теоретичних засад та прикладних аспектів щодо модернізації санаторно-курортного господарства на регіональному рівні в Україні.

Для досягнення мети магістерської роботи було визначено такі *завдання* дослідження:

- розкрити сутність та основний зміст санаторно-курортного господарства як об'єкту публічного управління;
- з'ясувати основи модернізаційної парадигми розвитку санаторно-курортного господарства;
- оцінити фактори та передумови розвитку санаторно-курортного господарства Львівської області;

- визначити особливості управління регіональною туристичною системою Львівської області у кризовий період;
- запропонувати шляхи удосконалення територіальної організації санаторно-курортного господарства;
- розробити стратегічні пріоритети розвитку санаторно-курортного комплексу регіону.

Об'єктом дослідження є санаторно-курортне господарство регіону.

Предмет дослідження – теоретичні, методичні та прикладні аспекти модернізації санаторно-курортного господарства у структурі регіональних туристичних систем в Україні.

Методи дослідження. Теоретичною та методологічною основою дослідження є система загальнонаукових та спеціальних методів дослідження.

Для вирішення завдань магістерської роботи було використано такі методи загального та спеціального наукового пізнання, а саме: *системний підхід* - для визначення місця санаторно-курортного господарства в структурі регіональних туристичних систем; *аналізу та систематизації* – для з'ясування змісту модернізаційної парадигми розвитку санаторно-курортного господарства; *структурно-функціонального аналізу* – при оцінці факторів впливу та передумов розвитку санаторно-курортного господарства Львівської області; *стратегічного планування* – для формування стратегічних пріоритетів розвитку санаторно-курортного комплексу регіону.

Інформаційною базою дослідження є наукова вітчизняна і зарубіжна література з теми дослідження, нормативно-правові акти України, міжнародні правові акти, аналітичні та звітні документи тощо.

Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості використання висновків та практичних рекомендацій, які містяться в магістерській роботі, як в теоретичному, так і в практичному значенні при визначенні перспективних напрямів розвитку санаторно-курортного господарства в регіонах України.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ МОДЕРНІЗАЦІЇ САНАТОРНО-КУРОРТНОГО ГОСПОДАРСТВА НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ

1.1. Сутність та основний зміст санаторно-курортного господарства як об'єкту публічного управління

У сучасних умовах розвиток індустрії туризму та розваг значно вплинув на економіку України та її регіонів. Це викликало інтерес багатьох теоретиків і практиків до становлення та розвитку індустрії туризму та відпочинку, яка характеризується підвищенням попиту на туристично-відпочинкові послуги, залученням нових ресурсів та інвестицій, підвищенням туристичної конкурентоспроможності регіону [31]. Порівняно з країнами-сусідами економічний розвиток і розташування України у сфері відпочинку має відмінні риси. Це зумовлено унікальністю його природно-рекреаційних ресурсів та специфікою територіального розташування. Через високу концентрацію розважальних послуг в Україні формується територіальна рекреаційна система (ТРС) [36].

З точки зору системи, туристична діяльність в основному аналізується з концепції територіальних систем рекреації, дестинацій і кластерів. Більшість дослідників вважають, що територіальні рекреаційні системи та дестинації є складовими системи більш високого рівня – туристичного комплексу.

Водночас на регіональному рівні всі складові туристичної діяльності, в тому числі санаторно-курортні заклади, слід трактувати з точки зору функціонування регіональної системи туризму.

У зарубіжних наукових колах широко використовується термін «регіональна система туризму». Проте підхід до її трактування різний і базується переважно на дестинаційній концепції Лейпера Н. та наукових розробках її послідовників [67]. Деякі автори пояснюють регіональну туристичну систему як систему, сформовану сукупним впливом різних факторів, що впливають на туристичну діяльність дестинації [68].

Варто зазначити, що цей термін не є новим для української економічної науки. Ще у 2007 р. Батьковець Г. одним із перших у статтях для вітчизняних наукових дискусій використав термін «регіональна система туризму» [2, 13].

Однією з перших спроб матеріалізації концептуального змісту «регіональної туристичної системи» у вітчизняному регіональному економічному полі є стаття Паппа В., у якій визначено та систематизовано чинники конкурентоспроможності регіональної туристичної системи. Проте в цій науковій роботі також не розробляються теоретичні основи дослідження РТС, а досліджується лише один аспект її функції, пов'язаний зі специфікою впливу окремих груп факторів [13, 43].

Голод А. одним із перших систематизував попередні дослідження та підтвердив сутність поняття «регіональна система туризму». Вчені вважають, що РТС є складною, відкритою, частково саморегульованою системою, що формується під впливом туристичних потоків, складається з соціальної, ресурсної, інфраструктурної, організаційної, управлінської, наукової, освітньої та інформаційної підсистем, головною метою якої є модернізація туризму [13].

Системними складовими регіональної туристичної системи є сама туристична діяльність у галузевому та просторовому вимірах, а її складовими – сфери діяльності регіональної економіки, які прямо чи опосередковано пов'язані з туристичною діяльністю. Матрицею регіональної туристичної системи є природний комплекс, система розселення та просторова інфраструктура в межах регіону, які є основою туристичної діяльності на його території [13].

Вважаємо, що місце санаторно-курортних закладів у туристичній системі регіону неможливо чітко визначити. Справа в тому, що хоча основою розвитку санаторно-курортних закладів майже завжди є лікувально-оздоровчі природні ресурси (ресурсна підсистема РТС), їх використання не принесе очікуваної економічної вигоди без розвитку відповідного дозвілля і туризму.

З цієї точки зору ми вважаємо, що курортна галузь, як і туризм, непрямий туризм та загальна інфраструктура, має належати саме до інфраструктурної підсистеми регіональної системи туризму (рис. 1.1). Крім цього, необхідно мати на увазі тісний зв'язок теми дослідження з ресурсною підсистемою [38].

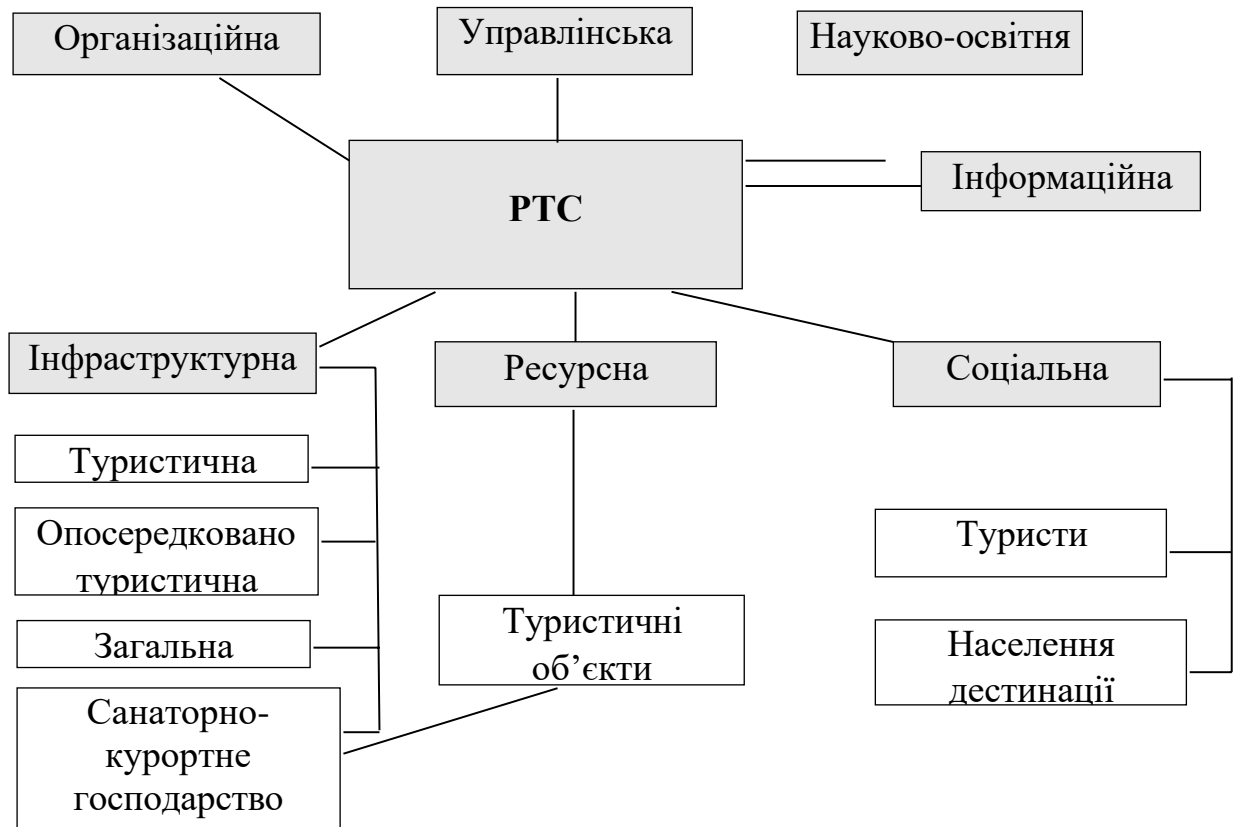

Рис. 1.1. Підсистеми РТС та їх внутрішня структура

Примітка. Складено автором на основі [13].

Варто зазначити, що в регіональній організаційно-елементній системі санаторно-курортного господарства рівень туристичних дестинацій переважно відповідає рівню курортів. На нашу думку, саме цей рівень є основою для розробки заходів з модернізації санаторно-курортних закладів у рамках конкретної регіональної системи туризму [38].

Наукові публікації чітко висвітлюють важливий напрямок сучасного відпочинкового туризму, де формуються спеціалізовані лікувально-оздоровчі продукти. У вітчизняних дослідженнях цю галузь називають санаторно-курортним господарством. Санаторно-курортна діяльність належить до тієї галузі економіки, від якої залежить здоров'я населення, і є основним

показником соціально-культурного розвитку, якості життя в країні та ефективності всієї системи державного управління [54].

У Словнику термінів і понять економічної і соціальної географії України поняття «санаторно-курортні заклади» визначається як група спеціалізованих будівель і споруд з відповідним матеріально-технічним і службовим забезпеченням, призначених для задоволення потреб людей, які проходять лікування та відпочинок [53].

Як видно, санаторно-курортне господарство є складною географічною та соціально-економічною системою, а її суб'єкти прямо чи опосередковано пов'язані між собою та виконують спільні функції. З огляду на варто визначити схему взаємозв'язку системи курортів з основними суб'єктами туристичної діяльності (рис. 1.2):

1. Підприємства розміщення є основним органом системи оздоровлення та відпочинку, що надає послуги з оздоровлення та відпочинку, і поділяються на санаторно-курортні та оздоровчі заклади.

2. Підприємства громадського харчування (готелі) є важливою складовою частиною курортної системи. До закладів харчування належать їдальні, бістро, кафе, бари, піцерії, ресторани тощо.

3. Транспорт є одним із найважливіших факторів розвитку курортних закладів і невід'ємною частиною туризму.

4. Місцева інфраструктура (магазини, банки, страхові компанії), суб'єкти якої надають відпочиваючим відповідні послуги.

5. Лікувально-оздоровчі центри, призначені для надання відпочиваючим лікувально-оздоровчих послуг на основі натуропатичних (бальнеотерапевтичних) засобів.

6. Культурно-дозвілєві заклади (музеї, театри, розважальні заклади, аквапарки тощо) є важливими суб'єктами туристичної індустрії та надають послуги з організації розважально-дозвілєвої діяльності.

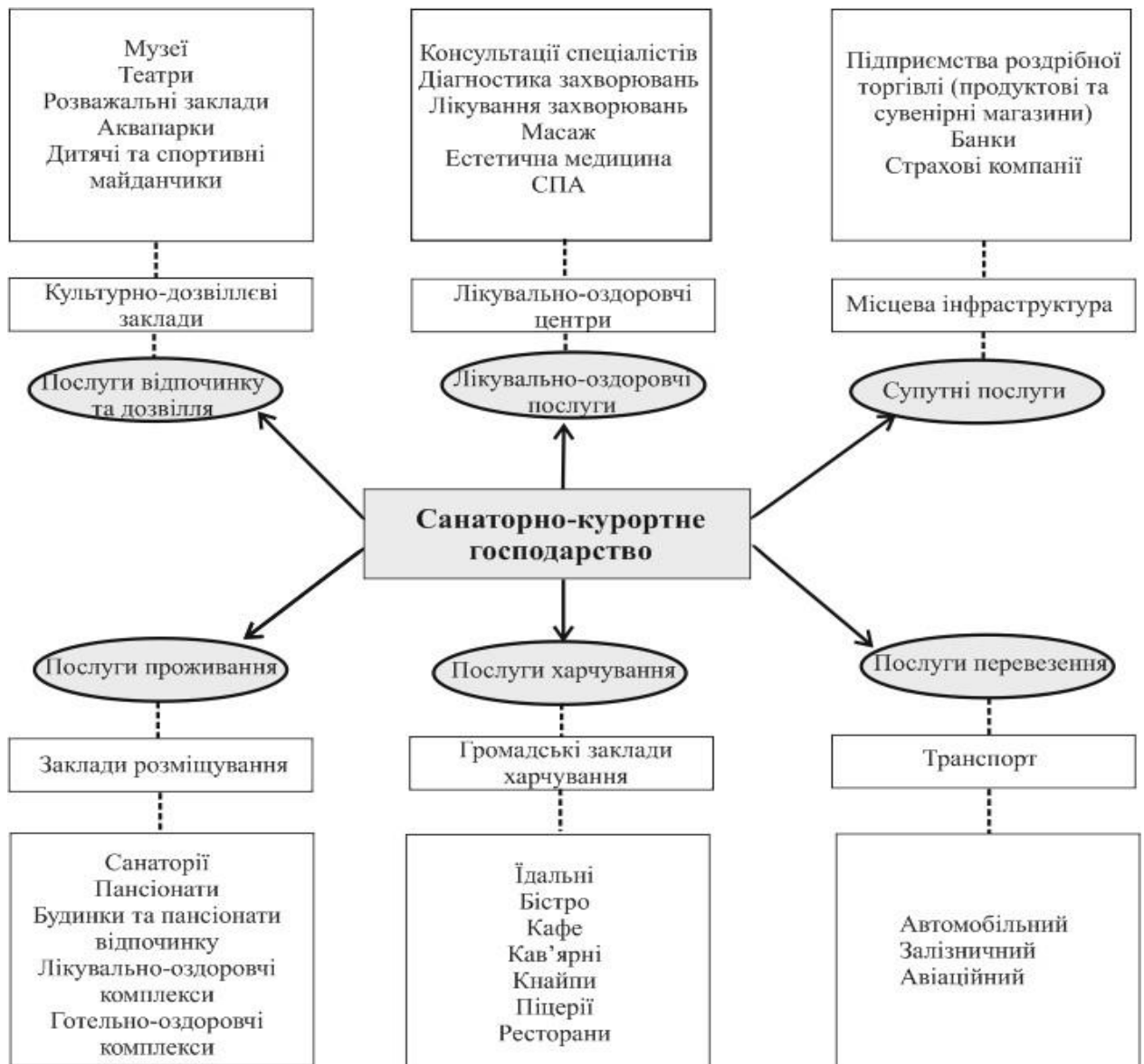

Рис. 1.2. Основні взаємозв'язки системи санаторно-курортного господарства та суб'єктів індустрії туризму та гостинності

Примітка. Складено автором.

Відповідно до ст. 21 Закону України «Про курорти» послуги курортів надають санаторно-курортні заклади різних форм власності, створені в порядку, передбаченому законодавством України, з метою забезпечення належних умов відпочинку. Належне лікування, медична реабілітація та профілактика захворювань забезпечуються шляхом прийняття громадянами медичних процедур і створення належних умов для їх проживання, харчування та доступу до культурно-побутового обслуговування [48].

Діяльність санаторно-курортних закладів не нова для України, а є продовженням діяльності радянської системи охорони здоров'я. Дослідники стверджують, що курортна система є корисною для організації медичних досліджень, інтеграції лікування, профілактики хронічних захворювань, а також покращення та популяризації здорового способу життя.

Відповідно до Закону України «Про курорти» санаторно-курортні заклади - це заклад охорони здоров'я, що забезпечує надання громадянам послуг лікувального, профілактичного та реабілітаційного характеру з використанням природних лікувальних ресурсів курортів (лікувальних грязей та озокериту, мінеральних та термальних вод, ропи лиманів та озер, 33 природних комплексів із сприятливими для лікування умовами тощо) та із застосуванням фізіотерапевтичних методів, дієтотерапії, лікувальної фізкультури та інших методів санаторно-курортного лікування [48].

В господарській структурі санаторно-курортних закладів виділяють різні типи санаторно-курортних (реабілітаційних) закладів (рис. 1.3): санаторій, оздоровчий центр, база розміщення 1-2 днів, дитячі заклади оздоровлення та відпочинку, тобто підприємства, розташовані на курортах або в оздоровчих зонах, які надають оздоровчі, реабілітаційні та профілактичні послуги [48].

За своїми функціями різні типи оздоровчих закладів поділяються на оздоровчі підприємства та заклади охорони здоров'я. До будинків-інтернатів належать: санаторії, санаторії, санаторії, тобто підприємства, що надають медичні послуги і розташовані в межах курорту чи санаторного району. До лікувально-профілактичних закладів відносяться всі інші зазначені вище види розваг і оздоровлення, часто розташовані в курортних, відпочинкових і дачних зонах [7].

Варто зазначити, що санаторії є невід'ємною ланкою системи санаторно-курортного лікування в Україні. Такі заклади працюють на основі природних лікувальних факторів, поєднуючи лікувальну фізкультуру з дієтотерапією,

фізіотерапією, а також працюють в лікувальній, реабілітаційній та рекреаційній сферах.

Рис.1.3. Типологія санаторно-курортних закладів

Примітка. Складено автором на основі [48].

Підсумовуючи, пропонуємо під санаторно-курортними закладами розуміти підприємства, організації та установи, які надають медичні, оздоровчі, профілактичні та реабілітаційні послуги на основі природних лікувальних ресурсів (кліматичних умов, мінеральних вод, грязей і каменів, озокериту). У вузькому розумінні під санаторіями розуміють заклади, які надають не менше трьох видів послуг: розміщення, харчування та оздоровлення туристів.

Водночас вважаємо, що в сучасних умовах функції санаторно-курортних закладів виходять за рамки традиційних, тому діяльність санаторно-курортних закладів необхідно диверсифікувати та розширити її сферу з огляду на інтеграцію в структуру регіонального система туризму.

У науковій літературі досить популярним стало поняття «оздоровчо-курортний комплекс», під яким розуміють групу рекреаційних об'єктів на відокремленій території, діяльність яких спрямована на задоволення рекреаційних потреб. Влащенко Н. у своїй науковій публікації визначила, що санаторно-курортний комплекс – це сукупність різноманітних установ (об'єднаних за кластерним типом), які задовольняють потреби населення в межах певної території та сформовані на єдиній інституційній основі [8].

Територіальна організація санаторно-курортного комплексу представлена низкою рекреаційних ресурсів, рекреантів, засобів розміщення, розміщення обслуговуючого персоналу, підприємств інфраструктури та інших об'єктів, що забезпечують умови для відпочинку та оздоровлення мешканців [4].

Більшість експертів сходяться на думці, що однією з важливих переваг українського туристичного комплексу є величезний природно-ресурсний потенціал, ключовою складовою якого є бальнеологічні ресурси, що сприяє розвитку оздоровчого туризму. Світовий досвід показує, що ця група туристичних ресурсів може бути ефективно використана лише в рамках розвинутої санаторно-курортної індустрії, оскільки однієї лише наявності природних передумов для бальнеотерапії в регіоні недостатньо для формування достатніх умов для бальнеотерапії [14].

Найбільш ефективною формою територіальної організації санаторно-курортного обслуговування населення є курорт, який цілеспрямовано розвиває природні рекреаційні ресурси та створює необхідну матеріально-технічну базу для надання лікувально-оздоровчих, профілактичних, реабілітаційних і рекреаційних послуг. Слід зазначити, що відповідно до Закону «Про курорти» для рекреаційної діяльності можуть використовуватися лише спеціально відведені території з природними лікувальними ресурсами [48].

Діяльність санаторно-курортних закладів здійснюється відповідно до чинного Закону України «Про курорти», прийнятого у жовтні 2000 року.

Згідно законодавства, «курорт – це освоєна природна територія на землях оздоровчого призначення, що має природні лікувальні ресурси, необхідні для їх експлуатації будівлі та споруди з об'єктами інфраструктури, використовується з метою лікування, медичної реабілітації, профілактики захворювань та рекреації і підлягає особливій охороні» [48].

Отже, підсумовуючи, зазначимо, що курорт – це територія з природними лікувальними факторами (мінеральними водами, лікувальними грязями (грязями), сприятливими кліматичними умовами), санаторно-курортною базою та елементами інфраструктури для організації лікувально-оздоровчої та туристичної діяльності.

У науковій літературі існують різні підходи до класифікації та типізації курортів за функціональними ознаками. Проаналізувавши різні підходи науковців, спробуємо узагальнити думки з цього питання. Серед багатьох критеріїв найпоширенішою є класифікація за природою природних лікувальних ресурсів. Відповідно до цієї класифікації курорти поділяються на кілька типів (або профілів): бальнеотерапевтичні, грязьові та кліматичні. Більшість курортів змішують і поєднують кілька видів природних лікувальних факторів: грязі для ванн, клімат для ванн, клімат для грязей, грязі для ванн, кліматичні грязі [10, 44]. Залежно від характеру природних лікувальних ресурсів курорти України поділяють на курорти загальнодержавного значення та курорти місцевого значення. За спеціалізацією курорти поділяються на загальноосвітні та спеціалізовані для лікування окремих захворювань [48].

Вважаємо, що оздоровчий туризм також повинен бути включений в систему сучасного курортного обслуговування. Аналіз фахової літератури показує, що досі немає єдиного пояснення оздоровчого туризму (більш близького поняття – лікування, відпочинок, реабілітація, відпочинок, медичний туризм тощо) в країні та за кордоном.

Терміни оздоровчий та медичний туризм часто ототожнюють у контексті лікувально-оздоровчого туризму, не беручи до уваги, що оздоровчий туризм є більш широким поняттям, яке включає використання природних

лікувальних факторів для покращення здоров'я, профілактики та попередження захворювань.

Взагалі оздоровчий туризм має широке і вузьке тлумачення. У рамках даної роботи ми розглядаємо оздоровчий туризм як туризм, спрямований на профілактику захворювань і зміцнення здоров'я, зокрема туризм, заснований на використанні лікувальних властивостей санаторно-курортних закладів і природних туристичних ресурсів. Тому основою оздоровчого туризму є рекреаційне оздоровлення, тобто відновлення фізичних сил шляхом немедичного впливу на організм.

Отже, структура та функції санаторно-курортної індустрії за сучасних умов значно розширилися і мають бути проаналізовані в структурі регіональної системи туризму. Основною формою географічної організації курортних закладів є курорт. Перспективним напрямком диверсифікації курортної діяльності слід вважати розвиток оздоровчого туризму.

1.2. Модернізаційна парадигма розвитку санаторно-курортного господарства

Для вирішення сучасних проблем розвитку санаторно-курортних закладів необхідні якісні та кількісні зміни, які мають базуватися на парадигмі модернізації. Загально визнано, що сучасна модернізаційна парадигма (теорія модернізації) розвинулася як науковий підхід у 1950-1960-х роках ХХ століття [63]. Парадигма модернізації в оригінальному вигляді була сформульована і запропонована вченими і політиками США і Західної Європи в середині ХХ століття у вигляді програми модернізації як альтернативи комуністичної орієнтації для країн третього світу в умовах розпаду європейських колоніальних імперій та появи великої кількості «молодих націй» в Азії, Африці та Латинській Америці, перед якими постала проблема вибору подальшого шляху розвитку [40].

Основоположниками теорії модернізації вважаються Р. Арон, Д. Белл, Дж. Гелбрейт, У. Ростоу, С. Айзенштадт та інші. На початку свого існування модернізація характеризувалася як багатодисциплінарна теорія, в розвиток якої вагомий внесок зробили представники багатьох теоретичних напрямків, зокрема економісти, соціологи, філософи, політологи, історики та ін. [5].

Теоретико-методологічними основами дослідження процесів модернізації в санаторно-курортній галузі стали праці таких науковців, як М. Гедз, А. Голод, М. Михальченко, О. Никифорок, М. Шашина та інші. У своїх роботах вони доводять, що модернізація є важливою передумовою поступального розвитку санаторно-курортних закладів. Водночас помітний дисбаланс концептуальних засад і практичних підходів до розробки та реалізації заходів модернізації на різних рівнях (санаторно-курортного комплексу країни, регіонів, окремих здравниць та установ).

У науковому дослідженні Бужимської К. виникненню теорії модернізації передували чотири основні фактори:

- соціально-політичні фактори, що свідчать про необхідність вивчення країни «Третій світ» (колишні колоніальні країни);
- інформаційно-політичні фактори, включаючи збір інформації та надання політичних консультацій владі США та її союзникам;
- ідеологічні фактори - створення теорії модернізації на зміну соціалізму;
- теоретичними чинниками є розробка оптимістичних парадигм історичного розвитку [5].

Водночас слід зазначити, що етимологія слова «модернізація» ще до кінця не з'ясована, а вчені також мають певні розбіжності у його визначенні. Як підкреслюють науковці, слово «модернізація» має різні тлумачення: як процес переходу від традицій до сучасності, під цим процесом розуміють впровадження результатів науково-технічного прогресу, спрямоване на збільшення виробництва та підвищення конкурентоспроможності продукції, компаній і країн [59]; процес змін; процес вдосконалення продуктів, компаній

і країн відповідно до сучасних вимог; процес руху до вищих стандартів шляхом формулювання нових стратегій і цілей.

Цікавий спосіб пояснення модернізації пропонує польський соціолог Штомка П. Вчений вважає, що модернізація – це особливий спосіб досягнення соціального статусу, надання людині широких можливостей для реалізації людського потенціалу. Ця концепція визначає модернізацію як основу створення додаткових послуг для задоволення потреб населення.

Валінкевич Н. визначив модернізацію як нову рушійну силу національного та суспільного розвитку [6]. Водночас це визначення не відображає суті терміну «модернізація» та не повною мірою розуміє її кінцеву мету.

Міхальченко М. зазначив, що модернізація наголошує на вдосконаленні, вдосконаленні соціальних інститутів і суспільних відносин, спрямовуючи суспільство та його структури та сфери до вдосконалення, прогресу, розвитку та реалізації нових цілей, завдань, пріоритетів і стратегій. Модернізація є творчо-перетворюючою функцією розвитку. Але конкретно – це засіб оновлення суспільства [45].

Цілком вдале трактування модернізації дав Мамалуй О. Автор вважає, що модернізація – це процес удосконалення та оновлення, що веде до поступової трансформації засобів виробництва, продукції та умов економічного розвитку. Модернізація – системний процес, що еволюційними методами змінює в позитивному напрямку чинники, умови, механізми, зв'язки, способи розвитку суспільного виробництва чи окремих пріоритетних складових усієї економіки та суспільства [34].

На нашу думку, найбільш точне визначення наведено в Економічному словнику, у якому модернізація розглядається як вдосконалення, покращення об'єкта таким чином, щоб він відповідав новим вимогам і нормам ринку [19].

Враховуючи особливості функціонування регіональної туристичної системи в сучасних умовах, тобто особливості інтенсифікації інтеграційного процесу, модернізаційна парадигма набуває особливого значення і може більш

повно використовувати конкурентні переваги просторової соціальної системи [37].

Враховуючи вищезазначені чинники, модернізацію також можна трактувати як інституційну динаміку регіональної туристичної системи, яка спрямована на досягнення якості регіональної туристичної системи шляхом використання синергії традиційних і сучасних спеціалізацій знань, національної культури, суспільства, гуманітаризм і природо.нові розробки. Визначення ресурсного потенціалу з урахуванням суспільних потреб та світових стандартів забезпечить сталий відтворювальний процес під впливом інноваційних факторів [37].

У загальному розумінні парадигма модернізації означає поступовий перехід від традиційних суспільств у країнах, що розвиваються [5] шляхом використання певного досвіду більш економічно розвинених країн. Ця парадигма передбачає, що країни, що розвиваються, потребують модернізації, структурної перебудови та реформ для досягнення економічного зростання та інноваційного розвитку.

У контексті розвитку регіональної туристичної системи парадигма модернізації має стати основою функціонування всіх її підсистем і складових і включати інноваційну, інфраструктурну та безпекову складові [37].

Аналізуючи досвід дослідження вітчизняної аргументації модернізаційного типу, можна виділити два основних типи, як показано в таблиці. 1.1.

Вважаємо, що в сучасних умовах для успішного функціонування санаторно-курортної галузі України необхідний процес модернізації. Проте процес розвитку закладів і переоснащення матеріально-технічної бази йде повільно, і переважна більшість санаторіїв країни працює на засадах, сформованих ще за радянських часів. Тому ми вважаємо, що більшість санаторно-курортних закладів приділяють недостатньо уваги якості та рівню оздоровчих послуг, які є ключовими для збільшення кількості потенційних клієнтів та доходів компанії.

Основні різновиди модернізації

Класифікаційний вид	Характеристика виду модернізації
Органічна (первинна) модернізація	Цей вид модернізації був спрямований на еволюцію та розвиток власних ресурсів (економічних, інтелектуальних, культурних та ін.) країн «першого ешелону модернізації» (Англія, Франція, США, Канада). Вважається, що органічна модернізація починається з культури. Органічна модернізація поділяється на 4 фази: – мануфактурна (рання індустріальна) – XVI ст. – сер. XVIII ст.; – індустріальна – кінець XVIII ст. - XIX ст.; – пізня індустріальна – перша пол. XX ст.; – постіндустріальна – сучасна фаза від сер. XX ст. дотепер.
Неорганічна (вторинна) модернізація	Неорганічна модернізація впроваджується шляхом запозичення певних елементів у модернізаційно розвинених країн. Цей вид модернізації здійснюється у вигляді копіювання чужих технологій, іноземних інвестицій, покупки іноземного обладнання, запрошення іноземних спеціалістів тощо. Неорганічна модернізація характерна для таких країн як Бразилія, Аргентина, Туреччина, Мексика. Неорганічна або вторинна модернізація починається з економіки та політики. У науковій літературі неорганічну модернізацію ще визначають як «наздоганяючу».

Примітка. Складено автором на основі [28, 59, 61, 64].

Вважаємо, що сьогодні перед Україною стоїть завдання стратегічного розвитку санаторно-курортної галузі, що забезпечить підвищення конкурентоспроможності внутрішнього ринку. Санаторно-курортна галузь є однією з основних складових розвитку туризму в Україні, для неї характерна очевидна тенденція зростання попиту, тому необхідний пошук і впровадження нових, більш ефективних методів розвитку. Одним із шляхів, на нашу думку, є модернізація, яка передбачає процес оновлення санаторно-курортних закладів для виведення їх на новий (інноваційний) рівень.

Зростання туристичного потоку потребує пошуку оптимальних шляхів модернізації лікувально-курортних закладів, щоб задовольнити потреби не

лише туристів, а й місцевого населення та стимулювати розвиток усієї галузі. Україна має великий потенціал природно-кліматичних умов, але досить бідна щодо забезпечення потреб у санаторно-курортних закладах. Варто зазначити, що це стосується і тих територій, де найбільш розвинена санаторно-курортна галузь.

Слід підкреслити, що для України зараз більше підходить неорганічна (вторинна) модернізація, яка передбачає детальні дослідження, імітацію регулятивних і стимулюючих процесів, залучення певного досвіду більш сучасних розвинених країн. У довгостроковій перспективі кінцевим результатом модернізації має стати формування нової матеріально-технологічної бази санаторно-курортної галузі та скорочення відриву України від країн-лідерів у санаторно-курортних послугах [28, 61].

Модернізація не виключає інноваційних розробок, тому розвиток санаторно-курортних закладів потребує розробки та впровадження інноваційних та новітніх технологій, спрямованих на підвищення ефективності закладу, розширення можливостей та вдосконалення процесів обслуговування. Незважаючи на кризовий період у туристичній галузі через військову агресію на сході країни у 2014 році та пандемію COVID-19 у 2020 році, останнім часом спостерігається позитивна тенденція в економічному розвитку курортів країни, яка є особливо це відбилося на санаторно-курортних закладах. Значне збільшення обсягів і зростання попиту на курортні проекти в Україні. Водночас, окрім сучасних оздоровчих комплексів, інновацій у курортній галузі майже немає. За цих умов інновації стають ключовим елементом для подальшого успішного функціонування та розвитку інституцій, які прагнуть отримати бажані економічні результати.

Сучасна нестабільна ситуація економічного розвитку та прогресування кризових явищ посилили асиметричність регіонального розвитку, вимагаючи вдосконалення механізмів регулювання економіки та усунення передумов для виникнення соціальної напруги. Одним із головних факторів економічного зростання є інноваційний процес, який забезпечує структурну модернізацію

економіки регіону на основі нових технологій. Інноваційний процес є фактором, який зміцнює міжнародний туристичний обмін і покращує якість туристичних послуг, а також є важливим аргументом для конкуренції. Впровадження технологічних, організаційних, економічних та інших інновацій створює конкурентні переваги суб'єктів господарювання туристичної сфери – від туроператорських компаній і курортів до цілих регіонів і країн [27].

Активізація інноваційної діяльності є одним із ключових факторів підвищення організаційної конкурентоспроможності курортів. Вважаємо, що вибір основного напрямку інноваційної діяльності є важливим завданням, яке визначає кінцевий результат діяльності санаторно-курортної організації – підвищення рівня задоволеності відпочиваючих та ефективності управління.

Ковач М. у своєму дослідженні зазначив, що основою інноваційного розвитку санаторно-курортних закладів є:

- зростаючий попит людей на покращення та підвищення рівня свого здоров'я;
- гармонійне поєднання привабливих умов відпочинку, розваг і подорожей;
- ризик втрати частини ринку;
- перехід від економіки пропозиції до економіки попиту;
- загострення конкуренції;
- необхідно стримувати рух населення області на санаторно-курортне обслуговування [23].

Важливими стратегічними пріоритетами інноваційного розвитку санаторно-курортних закладів ми вважаємо є:

- модернізація матеріально-технологічної бази;
- реконструкція існуючих основних засобів та введення в експлуатацію нових основних засобів;
- розробляти та створювати нові туристично-відпочинкові маршрути;
- формування мережі будинків престарілих та закладів відпочинку;

- впровадити систему онлайн-бронювання з миттєвим підтвердженням;
- забезпечити будинки престарілих і курортні заклади кваліфікованим персоналом (з відповідними навичками та готовністю швидко та професійно обслуговувати відпочиваючих);
- створення іміджу курорту як території з умовами для туризму, розваг, оздоровлення та лікування;
- будівництво об'єктів дозвілля та розваг (спортивні клуби, катки, музеї, кінотеатри тощо).

Ефективним методом модернізації є реалізація кластерного підходу у функціонуванні туристичної сфери, що дозволяє вирішити багато актуальних проблем, що виникають у діяльності санаторно-курортних закладів, підвищити конкурентоспроможність на регіональному та місцевому рівнях. Кластерний підхід є ключовим у стратегічному регіональному розвитку туризму і його перевага полягає в найширшій участі у формуванні конкурентоспроможності дестинації всіх підсистем і складових регіональної туристичної системи, в тому числі санаторно-курортних закладів.

У науковій літературі існують різні трактування кластерів у сфері туризму, але більшість науковців сходяться на думці, що туристичний кластер – це група туристичних підприємств та інфраструктури, розташованих на території регіону, які доповнюють один одного з метою підвищення конкурентоспроможності [9, 55]. Таким чином, створення кластеру передбачає формування передумов для регіонального розвитку на базі індустрії туризму, а також розширення можливостей підприємств кластера.

До туристичних кластерів можуть входити безпосередньо туристичні підприємства (турфірми, туристичні агенції), підприємства гостинності (готелі, мотелі, кемпінги тощо), музеї, виставки, окремі ресторани, транспортні, розважальні, спортивні інфраструктурні, рекламні та інші організації, пов'язані з туризмом та пов'язаною з ним інфраструктурою [42].

Кластерна форма організації туристичної діяльності базується на стабільній мережі контактів між усіма учасниками ринку туристичних послуг,

утворюючи особливу форму агрегованих інноваційних продуктів, які збирають різноманітні наукові, технологічні та управлінські винаходи та перетворюють їх на інноваційні результати. Її комерціалізація забезпечує реалізацію конкурентних переваг [25].

Метою туристичного кластера є об'єднання ресурсів, ідей та можливостей різних структур у комплекс для найбільш ефективного відображення ресурсів регіону та формування та реалізації туристичних продуктів на різних ринках. Важливою особливістю кластерів є домінуюча роль малих і середніх підприємств у кластері, що відображає важливість регіональних ресурсів для функціонування кластеру. Кластери можуть стати основою ефективного регіонального економічного розвитку та стати інноваційною системою [42].

В умовах стрімкого зростання інтересу до санаторно-курортного дозвілля актуальними стають питання оновлення асортименту послуг та модернізації економіки санаторно-курортних закладів шляхом диверсифікації діяльності – процесу розвитку санаторно-курортних закладів, пов'язаного з розширенням спеціалізації та збільшення асортименту послуг.

Дослідження питання методів диверсифікації привернуло увагу багатьох вчених, особливо М. Портера, який визначив диверсифікацію як одночасний розвиток багатьох непов'язаних між собою галузей і розширення асортименту продукції [46].

Ільчук М. вважає, що диверсифікація є об'єктивним і необхідним процесом для підвищення корпоративної конкурентоспроможності, ефективності діяльності та кращого використання фінансових можливостей і ресурсів, розширення асортименту товарів і послуг, нових інвестиційних сфер і маркетингової діяльності, зростання доданої вартості, зменшення економічних ризиків та зростання доходів населення [21]. Як зазначає Горт М., диверсифікація - це коли компанія обслуговує кілька ринків одночасно. Це також форма інвестування [66].

Підсумовуючи, можна зазначити, що ми погоджуємося з науковцями і рекомендуємо розуміти диверсифікацію як процес, спрямований на освоєння нових ринків і розширення асортименту товарів і послуг компанії. Водночас диверсифікацію слід аналізувати не лише на корпоративному рівні, а й на рівні різних географічних структур, включаючи курорти, кластери та дестинації.

Основними напрямками модернізації санаторно-курортних закладів є кластеризація, диверсифікація, модернізація кадрової політики, модернізація матеріально-технічної бази та механізмів промоції.

Напрямок кластеризації передбачає поєднання курортів, туризму та супутньої інфраструктури для прискорення стратегічного розвитку курортів і регіонів на регіональному, національному та міжнародному ринках. Власне, основною метою кластерів є підвищення довгострокового рівня конкурентоспроможності як окремих університетів, так і регіону в цілому.

Диверсифікований напрямок базується на розробці та впровадженні нових або актуальних продуктів і послуг у курортному секторі з метою підтримки рівня конкурентоспроможності організації. Безсумнівно, цей напрямок дозволяє компаніям підтримувати необхідний рівень за рахунок розширення асортименту товарів і послуг, особливо в міжсезоння та в кризові періоди.

Модернізація кадрової політики є одним із основних напрямів успішної діяльності в будинках престарілих і курортних закладах. Загальновідомо, що рівень професійних знань, умінь і навичок обслуговуючого персоналу формує позитивний імідж організації, тому низький рівень професійної кваліфікації працівників може негативно позначитися на господарській діяльності.

Модернізація матеріально-технічної бази є пріоритетним напрямком роботи санаторно-курортної бази. Безсумнівно, що успішний і ефективний розвиток санаторно-курортного закладу був би неможливий без сучасних будівель, обладнання, інструментів і засобів праці, які безпосередньо використовуються в процесі обслуговування та надання медичних послуг, через стан матеріально-технічного та санітарного забезпечення.

Промоція – ефективний спосіб просування санаторно-курортних послуг на регіональному та національному рівнях, а також на різних міжнародних ринках. Зауважимо, що ефективність реклами для потенційних споживачів можна оцінити за кінцевою дією людини - прийняти рішення про покупку рекламної послуги або відмовитися від неї [35].

Отже, вважаємо, що модернізаційна парадигма розвитку регіонального туризму, заснована на інноваційному розвитку, оновленні інфраструктури та компонентах безпеки, може бути використана для збагачення принципів, які регулюють функціонування регіональної туристичної системи та її окремих елементів. Аналіз санаторно-курортної галузі приводить до висновку, що в Україні зростає усвідомлення того, що модернізація зробить абсолютно новий крок у її розвитку, підвищить якість і рівень послуг, урізноманітнить їх і зосередить увагу на підвищенні конкурентоспроможності, застосує сучасні нових технологій та адаптації до вимог інноваційного розвитку.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ САНАТОРНО-КУРОРТНОГО ГОСПОДАРСТВА ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

2.1. Оцінка факторів та передумов розвитку санаторно-курортного господарства регіону

Аналізуючи розвиток санаторно-курортної індустрії, перш за все необхідно визначити основні рушійні сили курортної індустрії, тобто передумови та фактори. Під передумовами слід розуміти сукупність природних можливостей території, які є основою для розвитку курортно-курортного господарства. Варто підкреслити, що першочерговою передумовою розвитку курортного господарства країни є природно-рекреаційний потенціал, який поєднує в собі кліматичні умови, рельєф, природні мінеральні води, лікувальні грязі.. Для курортного господарства важливо використовувати всі природні умови з метою оздоровлення, відпочинку та розваг.

Розглянемо більш детально історико-географічні передумови розвитку санаторно-курортних закладів Львівської області, а також її природно-рекреаційний потенціал.

Аналізуючи наукові дані про становлення санаторно-курортної справи в Україні, доцільно виділити чотири основні періоди:

1. XV-XVIII ст. - період зародження санаторно-курортної справи на Львівщині. Для цього періоду характерні перші згадки про сучасні бальнеологічні курорти та лікувальні властивості краю, зокрема курорти Моршин, Немирів, Великий Любінь;

2. XIX століття. Період становлення бальнеологічних курортів та їх використання. Цей період характеризується виникненням і розвитком таких курортів, як Трускавець, Моршин, Шкло, Великий Любінь;

3. XX ст. - 1991 р. - розквіт курорту, активний розвиток санаторно-курортної бази (санаторіїв, пансіонатів, дитячих закладів) і нові методи

лікування (озокерит). Поява бальнеологічних курортів Східниця та Розлуч. У цей період українські курорти стали відомими далеко за кордоном.

4. З 1991 року по теперішній час – період сучасного розвитку бальнеологічних курортів Львівської області.

Слід зазначити, що історія становлення курортів на західноукраїнських землях є важливими уроками для санаторно-курортної галузі. Розвиток оздоровчого туризму має давню історію та успішно розвивається в Карпатському регіоні.

Кліматичні ресурси є невід'ємною частиною природно-рекреаційного потенціалу і безпосередньо впливають на розвиток санаторно-курортної бази та організації дозвілля на території.

Територія має різноманітні кліматичні умови та унікальний мікроклімат, що додає особливої значущості кожній рекреаційній зоні. Наприклад, особливе повітря гірських курортів регіону підходить для організації аеротерапії (повітряні ванни, тривале перебування на свіжому повітрі). Санаторії та курорти області спеціалізуються на цьому виді лікування в поєднанні з іншими видами лікування, що приваблює велику кількість туристів.

Клімат Львівської області помірно-континентальний з м'якою зимою, тривалою і вологою весною, теплим і дощовим літом, відносно сухою і теплою осінню. Для холодних періодів характерна хмарність, туман і танення снігу, під час яких середньодобова температура піднімається вище $+5^{\circ}\text{C}$. Влітку активність циклонів слабшає і температури стають більш стабільними. Найжаркіший місяць — липень із середньою температурою $+17\dots+18^{\circ}\text{C}$, найхолодніший — січень ($-4\dots-6^{\circ}\text{C}$) [49].

Гірський клімат області прохолодний і вологий. Кліматичні умови Карпат різноманітні та нестабільні за висотою, площею та часом, характерна вертикальна поясність. У водозбірній частині ситуація складніша, у Карпатському регіоні – дещо м'якша. Середня температура в Карпатському

регіоні +7...+8 °С, у Карпатах +3...+6 °С. Місячні температури коливаються від +20 до +24 °С і знижуються в міру підйому на гору [49].

Враховуючи вищесказане, можна зробити висновок, що дана територія є одним з найкращих місць для організації відпочинку.

Рельєф є важливою передумовою рекреаційного потенціалу і впливає на рекреаційну спеціалізацію території. Важливою особливістю Львівщини є гори, які пропонують розвиток різноманітних видів дозвілля (прогулянки, купання, піші прогулянки різної складності, скандинавська ходьба, збирання грибів, ягід, лікарських рослин тощо). Унікальні природно-рекреаційні ресурси району є надійною основою для розвитку санаторно-курортної діяльності (лікування, реабілітації, відпочинку та оздоровлення).

Варто зазначити, що не менш важливим фактором формування рекреаційної діяльності в районі є багаті історико-культурні ресурси. Саме ця група ресурсів має такі специфічні характеристики, як туристична цінність, не піддається впливу кліматичних умов, привабливість, мальовничість, пізнавальність для міських жителів і може бути використана для урізноманітнення дозвілєво-розважально-туристичної діяльності на освоєних територіях [33]. Область посідає перше місце в Україні за кількістю унікальних історико-культурних об'єктів – 3934 споруди, пам'ятки історії, містобудування, сакральні пам'ятки архітектури та монументального мистецтва [57]. Найбільше культурних пам'яток (2313 одиниць) зосереджено у Львові, який за кількістю та різноманітністю посідає перше місце в державі та включений ЮНЕСКО до списку найцінніших міст світу [49].

На території області є історико-культурний заповідник, що включає архітектурні, історичні, археологічні, мистецькі об'єкти, музеї, театри та інші пам'ятки. Сюди можна сміливо включати промислові об'єкти, що мають певну туристичну цінність (покинуті шахти, старі місця видобутку нафти, видобуток солі, виробництво чавуну тощо) [49].

Отже, багатий природно-ресурсний потенціал та історико-культурні ресурси, а також унікальне географічне положення є основними передумовами для організації та розвитку курортної галузі в області.

Основними природними мінеральними ресурсами Львівської області є води різного складу та властивостей, але найбільш поширеними є води неспецифічного складу, що містять велику кількість органічних речовин типу «Нафтуса» та сульфідів (сірководень). Важливу частину ресурсів області складають мінеральні ресурси підземних вод Львівської області, налічується близько 60 родовищ корисних копалин з балансовими запасами 5400 кубометрів на добу, 21 з яких розроблено. Особливо інтенсивно використовують мінеральні води Передкарпаття (курорти Трускавець, Моршин і Шкло), Бескидського низькогір'я (Східниця і Верхнє Синьовидне) та Розточчя й Опілля (Немирів, Великий Любінь і Розділ) [49]. Природна мінеральна вода Львівської області доступна для зовнішнього та внутрішнього застосування.

Слід зазначити, що лікувальні торф'яні грязі (пелоїди) також використовують з лікувальною метою на курортах Львівської області. Лікувальні грязі знаходяться у вигляді рівномірно дрібнодисперсних мас і мають певні термічні та фізико-хімічні властивості. У Львівській області лікувальні торфові грязі поширені повсюдно, але мають обмежене використання та утворюються внаслідок заростання (торфом) водойм і заболочених угідь [49]. Найбільшу цінність мають гіпсовий і сульфатований торф з мінералізованими (понад 2 г/л) грязями [62]. Використання цих природних лікувальних ресурсів обмежене. До найбільш відомих родовищ торфу відносяться: Великий Любінь, Шкло і Моршин. Моршинське вважається найбільшим родовищем у Львівській області, запаси лікувальних грязей оцінюють у 239 тис. куб. Сфероїди цього родовища високомінералізовані та містять добре розкладений торф (питома вага – 1,14 г/см³, вологість – 71%) [62].

Курортна галузь – це дуже складна соціально-економічна система, на яку впливає багато факторів. Для ефективної організації санаторно-курортної діяльності важлива наявність сприятливих факторів, які істотно впливають на успішність санаторно-курортної діяльності. Крім того, наявність цих факторів сприяє підвищенню рівня конкурентоспроможності курортів і призводить до того, що окремі регіони займають лідируючі позиції в санаторно-курортній галузі, а небажані фактори, навпаки, зменшують туристичні потоки [51]. Організація санаторно-курортного господарства повинна враховувати різні чинники (рис. 2.1).

Рис. 2.1. Фактори розвитку санаторно-курортного господарства
Джерело: [60].

Ми вважаємо, що ми зосереджуємося на основних факторах, що впливають на розвиток курортної індустрії, включаючи економіку, політику, соціально-демографічні показники, технології (інновації), інфраструктуру, навколишнє середовище та сезонність.

Отже, до економічних факторів відносяться коливання курсу національної валюти відносно валют інших країн, податки [3], рівень доходів

населення, податкова політика, збільшення частки різноманітних послуг, у тому числі туристичних [50]. Оскільки туризм є одним із найперспективніших видів економічної діяльності, то можна сказати, що саме економічні фактори безпосередньо впливають на розвиток туризму та курортів.

Слід зазначити, що функціонування та розвиток будинків престарілих і санаторіїв дуже чутливі до економічних умов держави. Рівень і темпи інфляції, падіння реальних доходів населення, коливання валютних курсів, зростання цін на послуги в санаторно-курортних закладах – усе це негативно впливає на економічне становище санаторно-курортних закладів. Рівень доходів населення є ключовим критерієм вразливості туризму, оскільки зростання туризму безпосередньо залежить від туристичних подорожей. Із зростанням цін знижується попит на курортні послуги.

Оподаткування туризму є важливим джерелом податкових надходжень для країн у всьому світі; воно має значний вплив на загальний добробут країни, тому виглядає порятунком для урядів, які стикаються з бюджетними обмеженнями та дефіцитом [6]. Тому економічний рівень країни не тільки впливає на доходи громадян, а й дає можливості для покращення інфраструктури та матеріально-технологічної бази (якщо економіка достатньо розвинена).

Важливо зазначити, що економічні фактори, як і інші фактори, можуть мати як позитивний, так і негативний вплив. Тому до позитивних факторів відносяться: зростання ВВП, споживання, сукупного попиту, капіталу, інвестицій, зростання реальних доходів, стабільність валюти. До негативних факторів можна віднести економічну кризу, зростання безробіття, падіння заробітної плати, зростання цін (інфляція), зниження купівельної спроможності жителів [18, 32].

Санаторно-курортна галузь має хороші перспективи для розвитку, тому що попит на послуги санаторно-курортного лікування з кожним роком зростає, а значить збільшується частка потенційних клієнтів, які бажають оздоровитися, оздоровитися і просто відпочити. Це поле є одним з найбільш

прибуткових і прибуткових. Варто зазначити, що стабільне фінансове становище та зростання рівня доходів мешканців є важливими чинниками розвитку не лише санаторно-курортних закладів, а й усієї туристичної галузі.

У рамках дослідження політичних факторів більшість авторів виділяють ті чинники, які мають найбільший вплив на туризм. Зокрема, політична ситуація та її стабільність, міжнародне туристичне співробітництво та державна політика у сфері туризму. Значний вплив на розвиток санаторно-курортної галузі має політична стабільність, але вона не є рушійною силою розвитку, а лише створює передумови для впливу інших політичних чинників на курортну галузь. Політична стабільність, відсутність конфліктів та політична культура регіону дозволяють створити регіону привабливу та безпечну територію для туристів та збільшити туристичні потоки. Слід зазначити, що політична стабільність також створює можливості для залучення інвестиційної активності на основні курорти регіону. Ці можливості сприяють підвищенню економічного рівня різних бальнеологічних курортів і рівня життя місцевих жителів.

Міжнародне туристичне співробітництво включає просування національного туристичного продукту на світовий ринок, сприяння його участі у світовому інформаційному просторі, отримання передового досвіду організації туристичної діяльності [41]. Ми віримо, що міжнародна співпраця у сфері оздоровчих і курортних закладів може стимулювати їх розвиток і збільшити відвідуваність і частку потенційних клієнтів. Тому міжнародне співробітництво є важливим елементом у структурі політичних факторів, що впливають на туризм.

Значний вплив на успішний розвиток будинків престарілих і санаторно-курортних закладів також мають соціально-демографічні фактори, серед яких варто виділити:

- збільшення вільного часу людей (збільшена тривалість відпустки, скорочена тривалість робочого часу, тижневий режим роботи, гнучкий графік роботи, вільна робота, дистанційна робота);

- збільшення частки працездатного населення;
- збільшення населення;
- середня заробітна плата і доходи населення [52];
- урбанізація, або збільшення частки міського населення, пропорційна інтенсивності туризму. Демографічні чинники, такі як зростання населення світу, нерівномірна щільність і концентрація великих міст (урбанізація), призводять до зростання туристичного потенціалу та збільшення міграційних потоків, у тому числі туризму з рекреаційною та оздоровчою метою [39];
- культурно-освітній рівень населення є важливим чинником розвитку санаторно-курортного господарства, що відображає гостинність місцевих жителів і здатність надати таланти курортному господарству.

Слід зазначити, що санаторно-курортне господарство можна трактувати як складову частину соціальної сфери держави, в тому сенсі, що санаторії беруть участь у реалізації державою механізмів соціального захисту окремих груп населення.

Велике значення мають також науково-технічні фактори, пов'язані з технологічним прогресом, які суттєво впливають на розвиток санаторно-курортних закладів шляхом використання інформаційних технологій, розробки нових послуг, їх впровадження та покращення обслуговування споживачів [62, с. 120]. До технологічних факторів відносяться: технологія та комп'ютеризація в індустрії туризму [26] – автоматизована обробка даних, впровадження інноваційних та новітніх технологій обслуговування, можливість вибору та бронювання подорожей через глобальні системи онлайн бронювання, а також розробка та впровадження електронних каталогів (знайомство з курортом, інформація про медичний заклад, історико-культурні ресурси тощо).

Одним із ключових факторів, тісно пов'язаних із розвитком регіону, є інфраструктурний чинник, який або дає позитивний поштовх для розвитку санаторно-курортних закладів, або стає основним негативним фактором, що гальмує розвиток. Серед інфраструктурних факторів важливу роль відіграє

туристично-розважальна інфраструктура (заклади розміщення, громадського харчування, транспортна розв'язка, культурно-розважальні заклади та заклади дозвілля), яка безпосередньо бере участь у наданні туристично-розважальних послуг. Інфраструктура та її різноманітні елементи тісно пов'язані з різноманітними процесами території та її економічним освоєнням, становлять географічну сутність і вигляд території.

Ми вважаємо, що інфраструктура є ключовим фактором розвитку курортів та курортної діяльності. Особливість інфраструктури полягає в тому, що вона надає послуги не тільки туристам, а й місцевим жителям, її розвиток сприяє розвитку туризму на території, покращує умови життя та рівень жителів, підвищує привабливість території для потенційних туристів і збільшує місцеві можливості зайнятості для жителів. Розвиток туризму та закладів охорони здоров'я був би неможливий без таких переваг інфраструктури, як транспорт, дороги, зв'язок, заклади охорони здоров'я, заклади громадського харчування, банки, страхові компанії, медичні установи, заклади культури, відпочинку та розваг.

Зауважимо, що в сучасному світі, з величезним розвитком технологій, майже незмінного природного середовища стає все менше. Необхідною умовою успішного розвитку санаторно-курортної діяльності та зміцнення конкурентних позицій курорту є хороша екологічна обстановка, при цьому важливу роль відіграють природа та навколишнє середовище, а екологічні чинники домінують у розвитку курортів. Адже сучасні туристи при виборі місця для відпочинку та відновлення орієнтуються на привабливість та екологічний стан території.

Питання впливу екологічних факторів на розвиток туризму часто аналізується в літературі, оскільки туризм сам по собі є споживачем природних ресурсів і, звичайно, розвиток того чи іншого виду туризму може призвести до погіршення ситуації. З кожним роком індустрія туризму потребує все більшого використання природних ресурсів для створення особливих природних і соціальних ландшафтів, основним серед яких є

рекреаційне використання. Найбільше антропогенне навантаження несуть курорти, лікувально-відпочинкові зони та території [47]. У місцях широкого використання природних рекреаційних ресурсів необґрунтоване використання природних рекреаційних ресурсів призведе до негативних наслідків: зміни природних процесів, забруднення навколишнього середовища, деградації та виснаження якості природних ресурсів, погіршення якості життя місцевих жителів, погіршення якості життя тощо. Як наслідок, погіршення екологічної обстановки призводить до зменшення туристичних потоків та територіальної конкурентоспроможності.

Можна побачити, що до негативних факторів, які впливають на курортну галузь, належать: інтенсивне використання природних ресурсів; збільшення відходів; забруднення стічними водами; забруднення навколишнього середовища; браконьєрство; вирубка лісів; перевантаження туристичної інфраструктури; надмірне використання природних територій; збільшення кількості туристів [29, 47].

Враховуючи вищевикладене, зазначаємо, що всі ці фактори вкрай негативно впливають не лише на розвиток туризму, економічну та екологічну ситуацію, а й на місцеве населення та розвиток туристичних послуг, внаслідок чого територіально зменшився обсяг туризму.

Враховуючи специфіку діяльності санаторно-курортних закладів, варто враховувати сезонні фактори. Відомо, що санаторно-курортне господарство регіону особливо чутливе до сезонних зовнішніх факторів, які впливають не лише на процес надання окремих послуг, а й на весь комплекс. Вплив проявляється в різному попиті на різні види медичних послуг в окремі періоди року, що пов'язано з незбалансованістю формування та використання фінансових ресурсів для надання медичних послуг. Під сезонністю розуміється відсутність можливостей і можливостей надання певних послуг у міжсезоння, що призводить до значних збитків [11].

Сезонність надання послуг у санаторно-курортних закладах відбивається на тенденціях створення робочих місць у сфері послуг, розмірі

оплати праці працівників, інтенсивності транспортування, розміщення, громадського харчування та атракціонів. Під час пікового сезону суб'єкти, що надають санаторно-курортні послуги, перевантажені, ціни значно зростають, послуги в цей період необхідно бронювати заздалегідь. Навпаки, у міжсезоння, коли активність попиту на розважальні послуги суттєво падає, ціни на них теж впадуть [11].

Тому на розвиток і діяльність санаторно-курортної галузі впливає багато факторів: економічні, політичні, соціально-демографічні, технологічні, екологічні, інфраструктурні тощо. Курортна галузь не тільки позитивно впливає на здоров'я. Це стосується не тільки населення, але й економічної системи регіонів і цілих країн. Тому є величезний потенціал для пошуку ефективних напрямків модернізації та створення успішних кейсів у розвитку курортів.

2.2. Особливості управління регіональною туристичною системою Львівської області у кризовий період

Сучасний етап функціонування економічної системи на всіх рівнях характеризується нестабільністю порогів. Загрози та виклики сучасності негативно впливають на функціонування туристичної галузі, яка, з одного боку, є одним із найперспективніших напрямів економічної діяльності, а з іншого – надзвичайно чутлива до різноманітних деструктивних факторів. Природа туризму як соціального явища визначає його тісний зв'язок з процесами, що відбуваються в регіональних спільнотах та окремих дестинаціях. Поширення міжнародного тероризму, нелегальної імміграції, зростання захворюваності на соціально небезпечні захворювання, загальне погіршення екологічної обстановки значно посилили свій негативний вплив на туристичну діяльність з різним ступенем гостроти на просторовому рівні, незважаючи на збільшення туристичного потоку [15].

Водночас глобально та регіонально поширені кризові явища, як правило, короткострокові, хоча їхні наслідки відчуваються протягом тривалого періоду часу, а регіональні системи туризму швидко відновлюють свої функції після більшості криз. Водночас слід зазначити, що санаторно-курортна галузь у туристичному комплексі України та його структура пережила надзвичайно складний період у 2020-2022 роках, що стало наслідком накладання двох криз, однієї глобальної кризи (Коронавірус-19). макрорегіональної (війна). У зв'язку з цим, щоб продемонструвати перспективи розвитку лікувально-курортних закладів регіону в посткризовий період, необхідно проаналізувати особливості розвитку регіональної системи туризму Львівської області протягом поточного періоду.

Аналіз діяльності підприємств колективного розміщення, які складають основу інфраструктурної складової регіональної туристичної системи, показує незначні зміни основних показників. З цього випливає, що з 2016 року значно зменшилась кількість засобів групового розміщення (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Показники діяльності колективних закладів розміщування у
Львівській області

	Кількість, одиниць	Ліжко-місця, тис.	Розміщені особи у закладах, осіб	З них іноземці, осіб
Усі колективні заклади розміщування				
2015	331	33626	715333	75428
2016	343	30869	861250	106830
2017	337	32927	987866	138789
2018	129	13191	572159	129531
2019	130	13188	533878	118204
2020	111	12086	229963	20941
Готелі та аналогічні заклади розміщування				
2015	273	17759	591292	63665
2016	287	17949	749855	93549
2017	277	18292	871401	121043
2018	104	11450	547174	128726
2019	106	11430	517315	117181
2020	92	10788	222208	208887

Інші заклади розміщування				
2015	58	2356	58702	634
2016	62	2739	55783	985
2017	57	2948	58655	1068
2018	25	1741	24985	805
2019	24	1758	165663	1023
2020	19	1298	7755	54

Примітка. Складено автором на основі [12].

Однак ми помітили, що суттєве зменшення загальної кількості закладів у 2018 році в першу чергу було пов'язане зі зміною методу обліку закладів колективного проживання (згідно з наказом Держстату № 152 від 16 липня 2018 року). Державною програмою статистичних спостережень на 2018-2020 роки не передбачено отримання статистичних даних щодо спеціалізованих засобів розміщення у Львівській області.

Таким чином, ми спостерігаємо особливо очевидне зниження кількості колективних закладів у 2020 році (рис. 2.2), причому загальна кількість закладів скоротилася на 19 порівняно з роком до 2019 року.

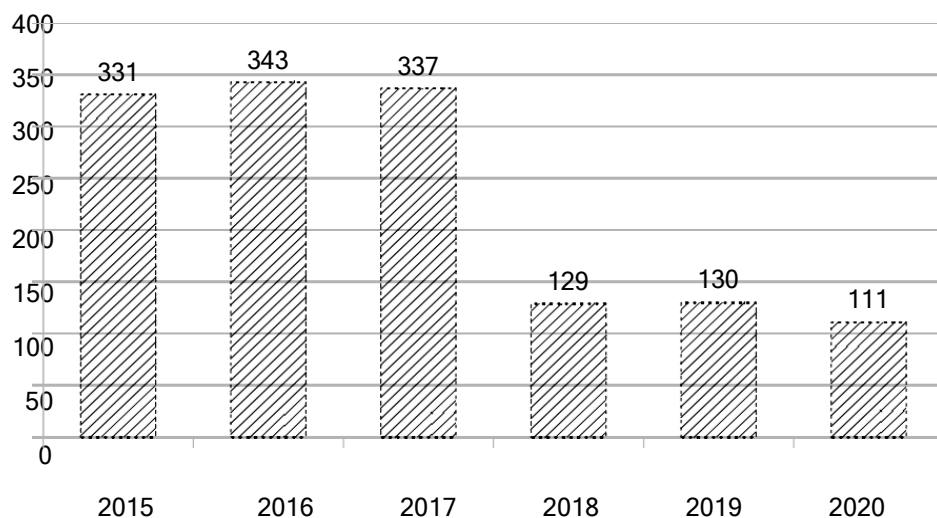

Рис. 2.2. Кількість колективних закладів розміщування у Львівській області у 2015-2020 рр.,

Примітка. Складено автором на основі [12].

Відповідно зменшилась і загальна місткість колективних установ (на 1102 ліжка), готелів та подібних засобів розміщення (на 642 ліжка) та інших засобів розміщення (на 452 ліжка).

Що стосується кількості осіб, які перебували в закладах колективного розміщення під час епідемії, то ця кількість зменшилася більш ніж вдвічі (на 303 915 осіб), у тому числі іноземців (на 97 263 особи). Проте, незважаючи на пандемію COVID-19, закриття кордонів та обмеження авіасполучення, а також складну економічну ситуацію у 2020 році, ми вважаємо, що попит на відпочинок у колективних закладах розміщення Львівщини залишається на досить високому рівні.

Аналіз організаційної складової регіональної туристичної системи свідчить про позитивні тенденції збільшення загальної кількості суб'єктів туристичної діяльності у Львівській області (рис. 2.3).

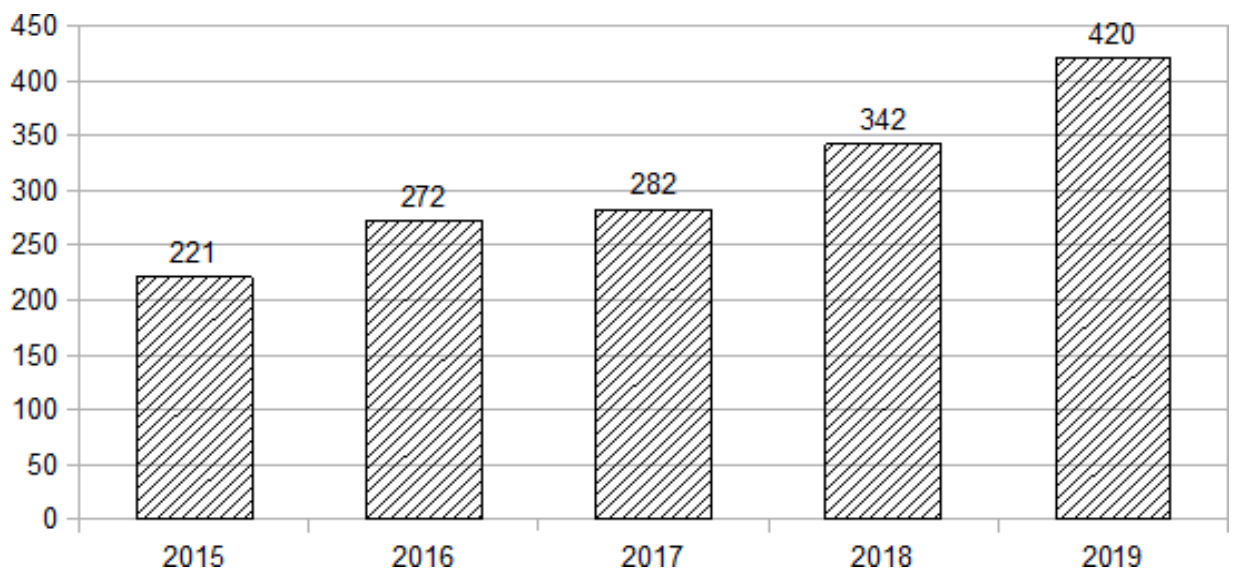

Рис. 2.3. Кількість суб'єктів туристичної діяльності Львівської області у 2015-2019 рр.

Примітка. Складено автором на основі [12].

Так, у позаминулому 2019 році загальна кількість туристичних фірм у Львівській області становила 420 одиниць, що на 72 одиниці більше порівняно з 2018 роком, кількість туроператорів зросла на 3 одиниці, туристичних фірм на 65 одиниць, кількість одиниць, залучених до екскурсійної діяльності - на 10 одиниць (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Суб'єкти туристичної діяльності Львівської області

Рік	Усього	У тому числі		
		Туроператори, одиниць	Турагенти, одиниць	суб'єкти, що здійснюють екскурсійну діяльність, одиниць
2015	221	52	134	35
2016	272	60	171	41
2017	282	63	176	43
2018	342	58	233	51
2019	420	61	298	61

Примітка. Складено автором на основі [12].

Варто зазначити, що за період 2017-2019 рр. кількість туристів, обслугованих туристичними компаніями, значно зросла, демонструючи позитивну динаміку (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

Туристи, обслужені суб'єктами туристичної діяльності у Львівській області

Роки	Кількість туристів, обслугованих суб'єктами туристичної діяльності, осіб	В'їзні (іноземні) туристи, осіб	Внутрішні туристи, осіб	Екскурсанти, осіб
2015	112472	3057	48585	15002
2016	181827	8370	988580	17637
2017	175150	6042	86455	14955
2018	182255	7617	61881	7557
2019	249442	7829	82349	3919
2020	100824	357	23738	-

Примітка. Складено автором на основі [12].

Однак у 2020 році знову виникла кризова ситуація через поширення пандемії COVID-19. Загалом у порівнянні з 2019 роком кількість туристів, обслугованих туристичними агенціями Львівської області, та кількість внутрішніх зменшилася більш ніж вдвічі. Через обмеження авіасполучення та закриття кордонів кількість іноземних туристів склала лише 357 осіб, що на

7472 менше, ніж у 2019 році. Найбільше іноземних туристів до Львова прибуває з Польщі, Туреччини, Німеччини та Литви [65]. За офіційними даними кількість туристів у Львівській області у 2020 році становила 0.

Згідно зі статистикою закладів розміщення, у 2021 році Львів відвідало 1,5 мільйона туристів, що вдвічі більше, ніж у 2020 році, але на 40% менше, ніж до весни 2019 року. Ми також бачимо позитивну тенденцію – кількість іноземних туристів подвоїлася порівняно з 2020 роком. 50,5% туристів відвідали Львів вперше у 2021 році. Перебування туристів у місті зросло з 3,8 днів у 2019 році до 5 днів у 2021 році. У 2021 році середні витрати на одного туриста у Львові становили 94 євро на день. 78% гостей приїжджають до Львова на відпочинок та дозвілля [65].

Отже, можна зробити висновок, що у 2021 році спостерігається досить позитивна динаміка туризму в області, кількість туристів зросла майже вдвічі, але не досягла тих показників, які були до весни. У 2022 році туристична галузь знову в кризі через війну між рф та Україною. Проте туроператори та турагенти кажуть, що навіть за таких складних обставин попит на відпочинок у регіоні починає з'являтися. Сьогодні туристична агенція пропонує як одноденні та екскурсійні, так і 2-3 денні тури по Львівській області та сусідніх областях, а також поїздки в санаторії та пансіонати Сідниці, Трускавця, Моршина. Тому, незважаючи на переживання складного кризового періоду, система регіонального туризму Львівщини поступово повертається до активності та демонструє значний ступінь стабільності. Враховуючи вищевикладене, можна вважати, що основною перевагою стабільності загальнорегіональної системи туризму Львівської області є відносна безпечність регіону для туристів.

Основою інформаційної системи регіонального туризму є регіональний бренд. Ми вважаємо, що брендинг має бути невід'ємним для всіх туристичних напрямків. Напрямки з відомими та ефективними брендами повинні подбати про збереження та підтримку свого відповідного «голосу» в інформаційному просторі. Маловідомі та менш привабливі для туристів регіони, які бажають

стати центрами туризму, повинні проводити активну політику формування та просування своїх брендів [16]. Найефективнішим і поширеним інструментом брендингу місця на сьогоднішній день є веб-сайт. Головною метою створення такої платформи є створення позитивного та особливого іміджу міста чи регіону серед потенційних туристів, підвищення конкурентоспроможності та туристичної та інвестиційної привабливості регіону.

Львів туристичний – головний офіційний туристично-інформаційний портал Львова. Метою створення сайту є підвищення туристичної привабливості Львова, підвищення якості та доступності туристичних послуг та залучення інтересу потенційних туристів. На сайті можна знайти та дізнатися найсвіжішу інформацію про історію міста та місцеву культуру, переглянути тематичні відео та статті, дізнатися про головні визначні пам'ятки міста та регіону [30], знайти інформацію про громадські заклади харчування та громадські місця. їх адресу. Крім того, на сайті можна придбати туристичну картку Lviv City Card. Основною мовою туристичного сайту «Lviv Travel» є українська, також є англійська версія.

Сайт складається з домашньої сторінки з актуальними новинами та 6 основних розділів, серед яких: «Досліджуй» (рекомендовані атракції – музеї, галереї, парки міста та області, контакти гідів, рекомендованих Львівською міською радою), «Заклади» (адреси, фото та описи закладів громадського харчування), «Події» (вистави, виставки, концерти, спорт), «Мапа», «Про Львів» (інформація як дістатися до Львова, історія міста, готелі, тематичні публікації, інформація про сайт Центру туристичної інформації), «City card».

У 2021 році на тлі епідемічної кризи та за ініціативи Львівської ОДА було створено програму «Експедиція громад: фокус на туризм». Головна мета плану – розкриття туристичного потенціалу ОТГ, розширення туристичної зони та підвищення наповнюваності об'єктів. За даними ЛОДА, до проекту долучилися понад 50 учасників, серед яких туристичні агенції, екскурсоводи, гіді, ресторатори, готельєри та керівники Львівської ОДА. Протягом 2021 року учасники експедиції відвідали велику кількість ОТГ, де ознайомилися з

основними туристичними об'єктами, новими цікавими маршрутами та місцями. Деякі туристичні пам'ятки включені в тури, які пропонують місцеві туристичні агентства.

Отже, проаналізувавши основні тенденції та проблеми розвитку регіональної системи туризму Львівської області в кризовий період, можна зробити певні висновки. Одним із найбільш постраждалих секторів економіки під час пандемії COVID-19 у 2020 році стала галузь туризму. Частка іноземних туристів була зведена до мінімуму через карантинні обмеження, але у 2020-2021 роках зріс внутрішній туристичний попит, що дозволило системі регіонального туризму продовжити роботу та продемонструвати достатню стійкість до зовнішніх загроз.

Туристична галузь пережила чи не найскладніший період з лютого 2022 року, який був пов'язаний із повномасштабним вторгненням Росії на територію України. Більшість суб'єктів туристичної діяльності припинили свою діяльність або перейшли до волонтерської діяльності. Проте, за офіційними даними, готелі та подібні заклади розміщення продовжують працювати на повну потужність і приймати внутрішньо переміщених осіб; з початку війни заповненість номерів у Львові становить 90%, а в Моршині та Трускавці – близько 85%, Карпатський регіон, особливо Славський район, має частку 60-70%. Варто також зазначити, що незважаючи на складну ситуацію в країні, надходження туристичного збору за три місяці війни склали 7 мільйонів гривень і 363 тисячі гривень порівняно з минулим роком. За перше півріччя нам вдалося залучити 6 мільйонів 756 тисяч гривень [58], що є досить позитивною тенденцією.

Варто зазначити, що в умовах сучасної тотальної війни важливим напрямком соціальної політики держави є забезпечення соціального захисту військовослужбовців Збройних Сил України шляхом надання пільг на санаторно-курортне лікування та оздоровлення.

Допомога на санаторно-курортне лікування військовослужбовців та членів їх сімей визначається відповідно до середньомісячного сукупного

доходу сім'ї. Право на оплату 25% вартості санаторно-курортної путівки для військовослужбовців та 50% вартості для членів їх сімей (чоловіка (дружини), неповнолітніх дітей) за умови, що середньомісячний дохід сім'ї на одну особу не перевищує трьох прожиткових мінімумів. Військовослужбовці, які беруть участь у бойових діях, мають право на безоплатне отримання путівок на лікування чи оздоровлення у відомчих санаторно-курортних закладах їх військової служби (Міністерства оборони України, МВС України, СБУ) та оплату вартості проїзду в обидві сторони або грошового виплати. компенсація за авіаквитки (тільки до виплат по інвалідності) [1].

До санаторно-курортних закладів регіону, які надають путівки військовослужбовцям варто віднести: санаторій «Смерічка» (Східниця); санаторії «Лаванда», «Дністер», «Перлина Прикарпаття», «Черемош» та «Світанок» (Моршин); санаторій «Алмаз» та «Кристал», готельно-курортний комплекс «Дніпро-Бескид» (Трускавець); санаторій «Джерельний», «Нафтуся Прикарпаття» та «Карпатські Зорі» (село Модричі, Дрогобицький р-н).

Варто зазначити, що географія подорожей суттєво зміниться влітку 2022 року через тимчасову окупацію Херсонської області, Мелітополя та Бердянська, мінування берегової лінії та бойові дії. У нинішніх реаліях виїхати на відпочинок за кордон для більшості українців практично неможливо через низку причин, у тому числі через складну економічну ситуацію, від якої страждають усі громадяни країни (безробіття, падіння зарплат, зростання цін і курсу валют); закрите небо та відсутність авіасполучення із зарубіжними країнами (виїхати на відпочинок за кордон можна лише наземним транспортом, тобто на власному автомобілі, що сьогодні також практично неможливо); обмеження на транзит для чоловіків віком від 18 до 60 років. Крім того, ми вважаємо, що найважливішим фактором, який заважає українцям цього року відпочивати за кордоном, є психологічний. Не кожен громадянин України морально може дозволити собі відпочити, коли в Україні йде повномасштабна війна.

Проте, враховуючи туристичну привабливість Львівської області, розвинену мережу лікувальних закладів, сприятливі кліматичні умови, природні лікувальні ресурси та відносну безпеку бальнеологічних курортів Львівської області порівняно з іншими регіонами країни, ми прогнозуємо, що попит значно підвищиться. Затребуваний оздоровчий туризм та оздоровчий курортний відпочинок, який дозволить туристам тимчасово вийти зі складної ситуації в країні та відновити ресурси. Ми вважаємо, що саме курортна галузь у цей пік туристичного сезону може компенсувати відпустку, якою тимчасово не можуть насолодитися прибережні території, стабілізувати ситуацію на курортному ринку регіону та пожвавити вітчизняний туристичний бізнес. Отже, можна зробити висновок, що санаторно-курортна галузь на сьогоднішній день є найбільш перспективним і стійким ринком туризму.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ МОДЕРНІЗАЦІЇ САНАТОРНО-КУРОРТНОГО ГОСПОДАРСТВА НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ

3.1. Шляхи удосконалення територіальної організації санаторно-курортного господарства

Під регіональною (геопросторовою) організацією санаторно-курортного господарства розуміють комплекс рекреаційних ресурсів, рекреаційних жителів, засобів розміщення, місць розміщення обслуговуючого персоналу, підприємств інфраструктури та інших об'єктів, що забезпечують умови для відпочинку та оздоровлення людей [24]. Досліджуючи розвиток санаторно-курортних закладів, зазначаємо, що важливим є не лише природно-рекреаційний потенціал території, а й заклади професійного (оздоровчого) розміщення, які є основою інфраструктурної складової регіональної системи туризму.

Санаторно-курортна галузь Львівської області займає домінуюче місце в забезпеченні санаторно-курортним та оздоровчим обслуговуванням населення, але її просторовий розподіл є різко незбалансованим. Львівська область має розвинену мережу санаторно-курортних закладів. Відтак, за офіційними даними Головного управління статистики у Львівській області за 2021 рік (табл. 3.1) налічується 60 спеціалізованих закладів розміщення загальною площею 507 тис. кв.м, з них 35 санаторіїв, 5 дитячих та 2 пансіонати. при санаторіях працюють будинки лікування, 4 пансіонати, 14 баз та інші бази відпочинку [56].

За нашими оцінками, нині в області діє понад 311 санаторно-курортних закладів, у тому числі 54 санаторії, 10 лікувально-оздоровчих пансіонатів, 15 дитячих санаторіїв, закладів санаторного типу та оздоровчих таборів, 130 баз відпочинку, готелів, здравниць та інші заклади відпочинку, що надають оздоровчі послуги. Найбільшу частку складають невеликі приватні заклади готельного типу, що надають оздоровчі послуги, що працюють на базі

бальнеотерапевтичних ресурсів і спеціалізуються на спеціалізованих санаторно-курортних послугах, а також послугах оздоровлення та відпочинку, але які не можуть вважатися спеціалізованими. Основним розміщенням санаторно-курортних закладів області є Трускавець, Східниця, Моршин, Шкло, Немирів та бальнеологічний курорт у Великому Любіні.

Таблиця 3.1

Основні показники діяльності спеціалізованих закладів розміщення регіону

Кількість закладів, одиниць	Кількість ліжок у місяць максимального розгортання, тис. осіб	Кількість цілорічних ліжок, тис. одиниць	Обслуговано осіб, тис. осіб	Обслуговано іноземців, тис. осіб	Тривалість перебування приїжджих, тис. людино-днів	Фактичні врати на один ліжко-день, грн	Доходи від реалізації путівок, млн. грн
60	14,6	12,6	116,5	17,7	1728,3	422,4	660,4

Примітка. Складено автором на основі [56].

Як зазначалося вище, просторовий розподіл курортної галузі в цьому регіоні є серйозно незбалансованим. Загалом у Львівській області виділено три основні райони надання медичних та оздоровчих послуг населенню: Дрогобицький, Стрийський та Яворівський (табл. 3.2).

Таблиця 3.2

Основні показники діяльності спеціалізованих закладів розміщення Львівської області у 2021 році

Райони Львівської області	Кількість ліжок у місяць максимального розгортання, одиниць	Обслуговано приїжджих, осіб	Обслуговано іноземців, осіб	Загальна тривалість перебування у спеціалізованих засобах розмішування, тис. ліжко-днів
Дрогобицький	8835	76887	14505	1138,7
Золочівський	-	-	-	-
Львівський	174	633	-	23,3
Самбірський	-	-	-	35
Стрийський	3666	7382	3240	451,1
Червоноградський	650	441	-	8,6
Яворівський	1205	3978	1	106,5

Примітка. Складено автором на основі [56].

Беззаперечним лідером по санаторно-курортним закладам області є Дрогобицький район, де зосереджена більшість діючих санаторно-курортних закладів. Беззаперечним лідером є Дрогобицький район, де зосереджено найбільше діючих санаторно-курортних закладів - % від загальної кількості 60 %, один з кращі професійні заклади країни (санаторій «Стожари» смт Східниця, санаторії «Кришталевий Палац» та «Віктор» м. Трускавець). За кількістю та потужністю лікувально-оздоровчих закладів цей район є одним з найкращих у країні. До території району входять територіальні громади міст Борислав, Дрогобич, Трускавець, Медениця та Східниця. До основних мінеральних вод області відносяться: «Нафтуся», «Софія», «Юзя», «Броніслава», «Марія», вода слабкої мінералізації та лужна (содова) мінеральна вода типу «Боржомі».

Основними бальнеологічними курортами області є Трускавець і Східниця. На території розташовано понад 186 санаторіїв, у тому числі 42 санаторії, 7 пансіонатів, 46 готелів з оздоровчим обслуговуванням, 6 дитячих оздоровчих закладів і понад 85 приватних закладів охорони здоров'я. Об'єкти надання медичних послуг (вілли, приватні садиби, вілли). Наприклад, у 2021 році, найбільшому місяці розгортання, загальна кількість ліжок становила 8885, що становить 61% від загальної кількості, а оздоровлено 76887 осіб, що становить 86% від загальної кількості оздоровлених у Львівській області. Варто зазначити, що характерною перевагою області є висока частка іноземних туристів – 82% (14 505 осіб). Видно, що область має розвинену мережу санаторно-курортних закладів міжнародного рівня та медичне обслуговування високого рівня.

Загалом на території Дрогобицького району знаходяться найсучасніші оздоровчі заклади регіону, такі як: Три сини та донька 4*, Три сини та донька 5* (Східниця); Mirotel Resort and Spa 5*, Rixos Prykarpattya 5*, Шале Грааль 5*, Роял Гранд 5*, Женева 4*, Royal Hotel and SPA Resort Цезар 4* (Трускавець), де надається широкий спектр лікувально-оздоровчих послуг на базі сучасних медичних центрів.

Медичні заклади області характеризуються впровадженням інновацій, нових методів лікування та розширенням спектру додаткових послуг (трансфери, організовані екскурсії, аквапарки, санаторії, басейни тощо). Спираючись на курорти району та активно розвиваючи оздоровчий туризм, він є більш привабливим, ніж інші райони. У зв'язку з цим у Дрогобицькому районі склалася розвинена мережа санаторно-курортних закладів: санаторії, пансіонати на лікуванні, пансіонати, готельно-оздоровчі комплекси, дитячі заклади та приватні установи, що надають медичні послуги (віллі, садиби).

Аналіз таблиці 3.2 свідчить, що Стрийський район посідає друге місце в районній структурі Львівської області за розвиненістю санаторно-курортних закладів. Основним місцем відпочинку району є відомий бальнеологічний курорт Моршин. Працюють 12 будинків-інтернатів загальною кількістю 2190 ліжок. Спеціалізовані заклади розміщення характеризуються високим показником активності: максимальна кількість місць розміщення за місяць становить 3666 одиниць (25%), одужало 7382 особи (8%), кількість одужали іноземців – 3240 (18%).

Очевидно, що перевагою Стрийського району є наявність основного лікувального чинника – природної мінеральної води (солоня вода). Курорт Моршин має чотири джерела мінеральних вод: Боніфаций, Магдалена, Людмила та Моршинка [22]. Отже, виходячи з даних досліджень, можна зробити висновок, що Стрийський район має велику кількість можливостей для відпочинку, а тому є перспективним місцем для розвитку санаторно-курортної сфери.

Яворівський район входить до трійки найкращих районів для оздоровлення та курортного лікування. Конкурентна перевага Яворівського району зумовлена наявністю природних лікувальних ресурсів, таких як мінеральні води та грязі. До території входять одні з найстаріших курортів України – Шкло та Немирів. В області працюють лише 2 санаторії («Шкло», «Львівський районний протитуберкульозний санаторій», санаторій «Немирів») та один пансіонат («Бадьорість») на лікуванні на 905 ліжок.

Незважаючи на це, район зробив значний внесок у становлення санаторно-курортної бази в районі. Крім того, до переваг курортів цього регіону можна віднести зручне транспортне сполучення та близькість до Львова.

Червоноградський та Львівський райони посідають останні місця за розвитком санаторно-курортних закладів області. У цих районах знаходяться два найстаріших санаторії - «Великий Любін» (Великий Любін) і «Ровесник» (Червоноград). Санаторій має потужну лікувально-оздоровчу базу, гордістю закладу є природні мінеральні води та родовища торф'яних грязей, на основі яких проводяться процедури (гранулатерапія, озотерапія, інгаляція, лікувальні душі, ванни).

Отже, можна зробити висновок, що санаторно-курортне господарство регіону характеризується значним просторовим дисбалансом у розміщенні закладів охорони здоров'я. Як бачимо, це насамперед пов'язано з природно-ресурсним потенціалом району, який відіграє вирішальну роль в організації санаторно-курортних закладів. Як наслідок, на території курортів Дрогобицького та Стрийського районів, особливо у Трускавці, Східниці та Моршині, формується розвинена мережа оздоровниць. Варто зазначити, що курорти Шкло та Немирів, що входять до Яворівського району, також є перспективними напрямками для подальшого розвитку санаторно-курортної галузі, особливо завдяки природно-ресурсному потенціалу району. Очевидно, що для подальшого розвитку цих курортів насамперед необхідно:

- реконструкція діючих санаторно-курортних закладів та будівництво нових санаторно-курортних закладів;
- диверсифікація діяльності в санаторно-курортних установах (розширення спектру додаткових послуг);
- формування інфраструктури курортного туризму;
- оптимізувати використання ресурсів бальнеотерапії;
- реклама курорту (змі, участь у міжнародних туристичних виставках, ярмарках, туристична інформація та реклама тощо).

Зауважимо, що територія створених у 2020 році у Львівській області адміністративних районів є досить компактною та не зазнала географічного впливу. Для більшості територій характерні курортні зони, розташовані поблизу обласних центрів, які концентрують велику кількість історико-культурних ресурсів, поєднуючи їх із природними ресурсами дозволя, забезпечують синергетичний ефект для регіонального та індивідуального розвитку ОТГ. Вважаємо, що новий адміністративний поділ району позитивно вплине на розвиток курортної галузі району.

Отже, до основних переваг реформи адміністративно-територіального устрою на субрегіональному рівні можна віднести:

- створення нової системи адміністративно-територіального устрою за європейськими стандартами;
- незалежність ОТГ;
- підвищення ролі ОТГ;
- здатність ОТГ самостійно формувати стратегію розвитку туризму;
- розбудова території ОТГ;
- передача коштів на рівень громади;
- створення сприятливих умов для залучення інвестицій;
- передача повноважень у сфері туризму органам місцевого самоврядування;
- забезпечити сталий розвиток туризму, особливо санаторно-курортних закладів;
- створення нових транспортних маршрутів;
- формування розвиненої системи туризму та місцевої інфраструктури в кожній територіальній громаді.

Ми погоджуємося з думкою Івашиної Л., яка стверджувала, що територіальні громади слід розглядати не лише як територіальні об'єднання мешканців, а й як об'єднання зі схожими інтересами та цілями, пов'язаними зі спільною територією [20]. Саме завдяки децентралізації громади стають більш самодостатніми та отримують можливість розвивати туризм в регіоні чи

окремій території за рахунок власних та додаткових ресурсів. Тому все це неодмінно позитивно вплине на соціально-економічний розвиток території ОТГ, зокрема курортного господарства.

Варто зазначити, що ще однією можливістю є створення оздоровчого (туристичного) кластеру на основі спільної співпраці громад для розвитку регіональної галузі охорони здоров'я та відпочинку. Більшість новозбудованих територій мають розвинену санаторно-курортну інфраструктуру та багаті запаси природних оздоровчих ресурсів і можуть стати своєрідним центром для створення характерних курортних кластерів, надання медичних, оздоровчих та розважальних послуг. Завдяки спільним зусиллям сусідніх громад можна створити унікальні курортні продукти.

Тому кластер сприятиме розвитку туристичної інфраструктури та суміжних галузей, залученню інвестицій, створенню нових робочих місць та зайнятості. Ми віримо, що кластери можуть бути важливим інструментом для розвитку оздоровчих курортів, а також персональних громадських центрів у регіоні. Тому організація туристичної діяльності в регіоні в кластерах сприятиме не лише залученню українських туристів, а й сприятиме виведенню курортів на європейський ринок.

Тому сучасна територіальна організація розвитку лікувально-курортних закладів, заснована на новому адміністративно-територіальному устрої та сформованій курортній мережі, була досить сприятливим чинником для розробки та впровадження заходів модернізації.

Вважаємо, що зміна адміністративно-територіального устрою є ще одним кроком в економічному розвитку курортів області, який передбачає створення ефективної системи регулювання туристичної сфери та може стати одним із ключових факторів розвитку ОТГ та всієї області. Вважаємо, що регіональна реорганізація та створення територіально об'єднаних громад безпосередньо пов'язані з туризмом, а тому позитивно впливають на подальший розвиток та становлення санаторно-курортної галузі регіону. Особливо перспективним і ефективним є розвиток приватної комерційної

діяльності (садиби, вілли з лікувальним обслуговуванням) в окремих населених пунктах з великими рекреаційними ресурсами, що може забезпечити значні надходження до місцевого бюджету.

3.2. Стратегічні пріоритети розвитку санаторно-курортного комплексу регіону

З огляду на те, що модернізація має схожі характеристики, її напрям є універсальним і може застосовуватися для будь-якого курорту чи регіону. Дослідження підтверджує, що проблеми на всіх чотирьох рівнях функціонування санаторно-курортної галузі схожі, а внутрішні екологічні умови та зовнішні загрози в Україні є спільними для всіх курортів і регіонів. Тому ми розробили заходи щодо модернізації санаторно-курортних комплексів регіону, які можна застосувати і для інших курортів України з урахуванням місцевих особливостей:

1. Реконструкція діючих санаторно-курортних закладів, будівництво нових санаторно-курортних закладів, розвиток інфраструктури відповідно до встановлених міжнародних вимог.

2. Інфраструктура курортного туризму та розваг (розвиток транспортної інфраструктури, громадського харчування, культури та спорту тощо).

3. Диверсифікувати діяльність санаторно-курортних закладів – зосередившись на використанні інфраструктури та розширивши спектр додаткових послуг у міжсезоння та міжсезоння (січень-середина травня та середина вересня-грудень).

4. Взявши за основу готель, орієнтований на короткотерміновий відпочинок (тури вихідного дня) і націлений на залучення великої кількості відпочиваючих, це комплексний процес формування сталого розвитку системи санаторно-курортного підприємства [8].

5. Розвивати оздоровчі комплекси на базі курортних кластерів.

6. Розвиток рекреаційних можливостей курортів і лікувальних закладів.

7. Співпраця курортних закладів охорони здоров'я з туристичними підприємствами.

8. Впровадження технологічних інновацій у діяльність санаторно-курортних закладів (створення веб-сайтів установ, доступ до глобальних систем он-лайн бронювання) з метою виходу на міжнародний туристичний ринок.

9. Інноваційний менеджмент – модернізація кадрової політики в санаторно-курортних закладах.

Враховуючи вищевикладене, розроблено методичну програму заходів щодо модернізації матеріально-технічної бази санаторно-курортних закладів області (рис. 3.1).

Рис. 3.1. Напрями модернізації санаторно-курортного господарства

Примітка. Розроблено автором.

Розглянемо кожну з перерахованих вище сфер детальніше.

Реконструкція санаторно-курортних закладів. Неможливо уявити роботу в санаторно-курортних закладах без потужної фізично-технічної бази (найважливішого чинника успішного розвитку закладу). Слід зазначити, що матеріально-технічна база санаторно-курортних закладів включає:

- приміщення, що використовуються безпосередньо для обслуговування відпочиваючих;
- сукупність засобів і предметів праці, а також обладнання, що використовуються при обслуговуванні та наданні лікувально-оздоровчих послуг.

Тому стан матеріально-технічної бази має суттєвий вплив насамперед на господарську діяльність та прибутковість закладу і, відповідно, на організацію санаторно-курортного лікування. Тому важливим завданням закладів вважаємо відновлення наявної матеріально-технологічної бази.

Для відновлення матеріально-технічної бази оздоровниць можна здійснити кілька основних заходів, зокрема:

- косметична реставрація основних приміщень будівлі (ресторан, лазарет) та підвищення комфортності житлових приміщень (кімнати, коридори, холи);
- якщо медичний виріб фізично зношується - відремонтувати, замінити або придбати новий;
- будівництво сучасного оздоровчого центру з басейном для водолікування мінеральною водою;
- впровадження комп'ютерних технологій (система он-лайн бронювання);
- благоустрій території закладу (облаштування дитячих та спортивних майданчиків, зон відпочинку, озеленення території).

Тому ми вважаємо, що реконструкція матеріально-технічної бази санаторію сприятиме:

- збільшення попиту та кількості потенційних клієнтів;
- зменшення вільних будинків;

- підвищення рівня прибутковості;
- інвестиційна привабливість;
- створити позитивний імідж.

Формування туристичної інфраструктури курорту. Туристична інфраструктура – це комплекс об'єктів, діяльність яких спрямована на задоволення потреб туристів (у нашому випадку розваг), а також місцевих жителів. Тому модернізація туристичної інфраструктури, крім реконструкції санаторно-курортних закладів, включає також:

1. Сформуванню розвинену мережу закладів громадського харчування. Відкриття нових закладів харчування чи вдосконалення діючих закладів харчування позитивно впливає на діяльність окремих санаторно-курортних закладів і курорту в цілому, визначає динамічний розвиток санаторно-курортного господарства.

2. Формування розважальної інфраструктури – музеїв, тематичних парків, вуличних театрів, дитячих і спортивних майданчиків, розважальних закладів;

3. Формування елементів транспортної інфраструктури – доріг, велодоріжок, інформаційних покажчиків, АЗС, автозаправних станцій, придорожніх закладів харчування, зон відпочинку;

4. Розвиток суб'єктів туристичної діяльності - діяльність туристичних операторів та туристичних агентств;

5. Оптимізувати використання природних бальнеотерапевтичних ресурсів, що є основою функціонування санаторно-курортних закладів.

Диверсифікація діяльності. У сучасних умовах основним завданням санаторно-курортних закладів є забезпечення високого рівня конкурентоспроможності та утримання позицій на національному та міжнародному ринках. В умовах стрімкого зростання інтересу до санаторно-курортних розваг на вітчизняних курортах постає питання оновлення асортименту послуг шляхом диверсифікації діяльності та модернізації санаторно-курортних закладів – процес розвитку санаторно-курортних

установ взаємопов'язаний. Постійно розширюйте спеціалізацію та розширюйте пропозиції послуг.

Курортно-курортна інституційна диверсифікація розглядається як процес розширення сфери послуг і передбачає підвищення ефективності міжсезонної та міжсезонної діяльності та рівня інституційної конкурентоспроможності. Наприклад, ми запустили систему лояльності для старих клієнтів і систему знижок на основні послуги під час міжсезоння та відпочинку на курортах. Крім того, створюються спеціальні програми для людей похилого віку, групи споживачів, які можуть отримати медичні та оздоровчі послуги в будь-який час, у тому числі в так званій міжсезоння (що подобається людям з низьким і середнім рівнем доходів).

Враховуючи вищезазначене, рекомендується розглянути план диверсифікації діяльності будинків престарілих та курортних закладів (рис. 3.2).

Рис. 3.2. Схема диверсифікації діяльності санаторно-курортних підприємств

Джерело: [17].

Оскільки санаторно-курортні заклади є частиною індустрії туризму, головною метою диверсифікації діяльності закладу є прийом відпочиваючих, які прибувають на курорт, незалежно від їх цілей і тривалості подорожі. Іншими словами, це означає реалізацію певної частки купонів без обробки – перехід до сервісно-орієнтованої структури готелю [8], і акцент на формування широкого спектру додаткових послуг.

Ще одним різноплановим напрямком, який, на нашу думку, можна розвивати на базі санаторно-курортних закладів, є організація рекреаційних турів. Ретрит-тури - це новий вид турів, що організовуються в унікальних місцях, віддалених від цивілізації, і користуються величезною популярністю серед туристів. Невеликі села, селища міського типу, гірські міста тощо найкраще підходять для організації ретрит-турів, основною метою яких є відпочинок і оздоровлення.

Сьогодні одним із найпопулярніших видів спортивно-оздоровчого туризму є гірські лижі. У 2016 році відкрився гірськолижний курорт європейського рівня Буковиця, головною перевагою якого є близькість до Трускавця (7 км) та Скіхідниці (17 км).

Сформувати стійку систему санаторно-курортного підприємства за готельним принципом. Варто зазначити, що одним із важливих факторів, що стримують розвиток курортів, є сезонність. Функціонування санаторно-курортного підприємства як готелю означає не відмову від лікувально-оздоровчих послуг, а забезпечення загального оздоровлення та підтримки імунітету в поєднанні з відпочинком, особливо в міжсезоння та міжсезоння. Сучасний ринок лікувально-курортних послуг характеризується стрімким зростанням кількості медичних закладів та загостренням конкуренції між закладами, тому, на нашу думку, у медичній діяльності рекомендується робити акцент на короткострокові відпустки (вихідні). механізм. подорожі. Цей вид розваг більш стабільний і орієнтований на велику кількість відпочиваючих.

Так, ми вважаємо, що короткостроковий відпочинок має багато переваг для курортних закладів, серед яких:

- цілорічне заселення номерів;
- збільшення туристичного потоку в низький і низький сезон;
- розширити коло потенційних клієнтів;
- збільшення доходу.

Кластеризація. Сучасна дійсність вимагає від вітчизняних медичних установ впровадження нових форм організації санаторно-курортного обслуговування. Одним із ефективних шляхів організації простору зон відпочинку вважаємо формування санаторно-курортних кластерів, метою яких є створення єдиної системи санаторно-курортного обслуговування курортів. Основною характеристикою кластера є географічна близькість його елементів. Таким чином, передбачається взаємодія підприємств санаторно-курортного комплексу, розташованих на території курорту, які займаються розвитком, реалізацією, просуванням і наданням санаторно-курортних послуг або зацікавлені у підвищенні конкурентоспроможності курорту.

Ми стверджуємо, що туристичні кластери не можуть бути екстериторіальними за своєю природою, оскільки вони завжди базуються на використанні конкретних туристичних ресурсів і напрямків. При цьому обмежувати туристичні кластери рівнем туристичних центрів також неможливо, оскільки в більшості випадків навіть у найбільших туристичних центрах туристичні потоки не «обмежуються», а випромінюються за їх межі. Маршрути, що охоплюють найближчі пункти призначення. Тому туристичний кластер, у нашому розумінні, як правило, повинен охоплювати як мінімум кілька напрямків, тобто мати достатню внутрішню різноманітність, що є однією з конкурентних переваг кластера. Водночас для досить розвинутих туристичних центрів – курортів республіканського та міжнародного значення (наприклад, Трускавець, Східниця), сформованих на базі унікальних туристичних ресурсів, рекомендується навіть у вузькій кластер [13].

Основними завданнями кластера є підвищення конкурентоспроможності шляхом спільної діяльності, підвищення

привабливості території та розвиток курортної інфраструктури, розширення спектру послуг, підвищення якості обслуговування та залучення інновацій.

Ми віримо, що курортні кластери можуть стати елементом нового етапу розвитку курортів, раціонально використовуючи природні ресурси для створення нового унікального курорту, виходячи на новий міжнародний рівень.

Промоція. У наш час санаторно-курортна економіка стрімко розвивається, тому важливим аспектом діяльності є процес ефективного просування санаторно-курортних послуг на регіональний, національний та міжнародний ринки, стимулювання туристів до реалізації потреб у відпочинку. Відповідно, можна виділити основні рекламні інструменти просування курортів і курортних послуг (рис. 3.3).

Рис. 3.3 Основні інструменти просування санаторно-курортних послуг

Примітка. Розроблено автором.

1. Участь у міжнародних туристичних виставках, ярмарках і форумах, які можуть сформувати довгострокові міжнародні ділові зв'язки. Основними завданнями таких масштабних міжнародних заходів є презентація природно-рекреаційного потенціалу курорту, перспективних курортів, презентація закладів охорони здоров'я, обмін думками та пропозиціями щодо подальшого розвитку санаторно-курортних закладів, встановлення міжнародних ділових

зв'язків між країни-учасниці, можливості залучення інвестицій та потенційних іноземних клієнтів

2. Організація міжнародних рекламно-інформаційних турів, розроблених туроператорами спеціально для менеджерів з туризму (турфірм) з метою ознайомлення з туристичними та відпочинковими продуктами, новими оздоровчими маршрутами, медичними послугами та основними оздоровчими закладами країни.

3. Інтернет-маркетинг відкриває широкі можливості в процесі просування санаторно-курортних послуг. Основні інструменти онлайн-маркетингу включають:

- Медіа-банери на вашому сайті - графічні зображення, які можуть розширити вашу аудиторію потенційних клієнтів. Така реклама сприяє підвищенню впізнаваності курорту або конкретного курортного закладу;

- Створення сайту - Візитки закладу з повним переліком інформації про захід: ціни, спеціалізації. Медичні та медичні послуги, додаткові послуги, інфраструктура, фото номерів, території та інше. Веб-сайт також може служити місцем спілкування між керівництвом агентства та клієнтами, а також між клієнтами у формі форумів або коментарів;

- Розмістити рекламу в пошукових системах за ключовими словами (охорона здоров'я, готелі та оздоровчі комплекси, санаторно-курортне лікування, медичне обслуговування, розваги тощо). Метою цього виду реклами є відображення реклами в пошукових системах при пошуку за ключовими словами;

- Доступ до систем онлайн-бронювання (Booking.com, Hotels.com, Agoda.com). Система онлайн-бронювання — це система, яка надає ціни, реальні фотографії номерів і повний перелік оздоровчих і додаткових послуг. Бронювання в таких системах завершується протягом хвилини - клієнт бронює обраний номер безкоштовно і отримує підтвердження;

- Реклама на форумах – досить ефективний і ненав'язливий спосіб просування своїх послуг і можливість охопити широке коло потенційних

клієнтів. Відвідувачі форуму також можуть служити рекламним засобом конкретної здравниці чи курорту, розміщуючи повідомлення на інших сайтах і в соціальних мережах;

- Просування послуг через соціальні мережі або SMM (Facebook та Instagram) - Створення сторінок або спільнот з цікавим контентом про санаторій або курорт, це один з найефективніших видів реклами в мережі;

- Рекламні листи, надіслані електронною поштою та засобами обміну миттєвими повідомленнями (Viber, Telegram, WhatsApp), мають містити загальне повідомлення та бути максимально чітким і конкретним.

4. Реклама на телебаченні, радіо та друкованих виданнях є однією з класичних форм ефективної комунікації, що дозволяє охопити широку аудиторію потенційних клієнтів різних вікових груп.

5. Створення каталогів, особливо онлайн-каталогів та брошур для санаторно-курортних закладів. Цей вид реклами є невід'ємною частиною туристичної кампанії та є вітриною окремих закладів, курортів чи регіонів.

6. Виготовлення сувенірів. Важливим інструментом просування послуг у сфері туризму є туристична сувенірна продукція. Найпоширенішими сувенірами є: магніти, календарі, листівки, блокноти, ручки, чашки, тарілки, бейсболки, футболки, багаторазові сумки, парасольки, сумки, цукерки, пляшки мінеральної води з брендом курорту та впізнаваним логотипом.

Технологічні інновації. На сучасному етапі розвитку санаторно-курортної галузі України необхідно активно впроваджувати технологічні інновації як у медичній та оздоровчій сферах, так і в сфері послуг. Технологічні інновації передбачають використання нового обладнання та передових технологій у розробці, просуванні та наданні спа-послуг.

Прикладом технологічних інновацій в санаторно-курортній індустрії є Інтернет-технологія – інформатизація процесів обслуговування, обслуговування та онлайн-бронювання, що дозволить миттєво підтверджувати. Основними технологічними нововведеннями, на нашу думку, є створення веб-сайту з повним переліком інформації про послуги, які надає

заклад, створення офіційної сторінки закладу в соціальних мережах, використання ключових слів для просування сайту в пошуковій системі SMM просування онлайн бронювання Використання системи, особливо представлення її послуг у системі онлайн бронювання Booking.com, без якої важко уявити функціонування сучасного туристичного ринку.

Варто зазначити, що сьогодні набирає популярності нова інноваційна послуга – 3D-тури (віртуальні тури), які дозволяють віртуально подорожувати та ознайомитися з бажаним місцем чи місцем проведення. Віртуальні тури – це чудова можливість для просування та підвищення конкурентоспроможності курорту в цілому та окремого закладу. Крім того, можна сказати, що це чудовий спосіб залучити не лише потенційних клієнтів, а й інвесторів. Ось чому віртуальні тури пропонують багато переваг, зокрема:

- Можливість проведення «екскурсій» у будь-який зручний для відвідувача час;
- Віртуальний тур - абсолютно безкоштовна послуга (без плати за Інтернет);
- Використовуйте лише такі гаджети, як комп'ютери, планшети чи мобільні телефони для «гастролей»;
- «Віртуальна подорож» може здійснюватися незалежно від віку, соціального статусу та рівня доходів туристів;
- Безпека «віртуальних подорожей».

Можна зробити висновок, що впровадження технологічних інновацій у діяльність санаторно-курортних установ є рушійною силою для можливості активізації міжнародних туристичних зв'язків, підвищення якості послуг та розширення кола потенційних клієнтів.

Інноваційний менеджмент. Сьогодні одним із важливих факторів ефективного функціонування туристичних підприємств, а також санаторно-курортних закладів є якість і рівень послуг. Імідж школи формується через сервіс. Тенденція розвитку сучасного суспільства висуває нові вимоги до підготовки талантів. Очевидно, що управлінські інновації передбачають

вдосконалення процесів управління та кадрової політики в санаторно-курортних організаціях. Основною метою кадрової політики є формування висококваліфікованого персоналу, який дозволить організації мати конкурентну перевагу на внутрішньому та міжнародному ринку оздоровчих та курортних послуг. Найважливішим напрямом кадрової політики є постійне підвищення професійного рівня персоналу. Таким чином, до завдань кадрової політики входять:

- регулярна професійна перепідготовка: стажування, семінари, тренінги, конференції, симпозіуми, лекції з метою отримання нових знань та розвитку навичок спілкування з клієнтами, навичок обслуговування клієнтів, етикетних характеристик тощо;

- курси іноземних мов;

- курси навчання персоналу (робота з клієнтами, стандарти обслуговування та ін.) для підтвердження або підвищення рівня кваліфікації;

- самопідготовка (процес, в якому працівники активно ведуть самопідготовку);

- мотивація співробітників - створити умови для того, щоб працівники мали бажання якісно та сумлінно виконувати свої обов'язки та розвиватися. до основних видів заохочення працівників відносяться: матеріальна винагорода (премії, надбавки до посадового окладу), почесні грамоти, звання «працівник місяця», кар'єрне зростання, заохочувальні подорожі (incentive travel) — відрядження, організовані компанією для кращих людей. працівник.

Зважаючи на це, ми розглядаємо кар'єрний розвиток як інвестицію, метою якої є розвиток і підвищення професіоналізму наших співробітників і формування конкурентоспроможного підприємства. Ми вважаємо, що підвищення кваліфікації сприяє підвищенню професійних стандартів співробітників, розширенню кола потенційних клієнтів, збільшенню доходів організації, зниженню плинності кадрів, а також підвищенню рівня обслуговування клієнтів, щоб максимально наблизити їх до стандартів.

Враховуючи структуру регіональної туристичної системи, запропоновані заходи можуть бути застосовані до всіх її підсистем (рис. 3.4).

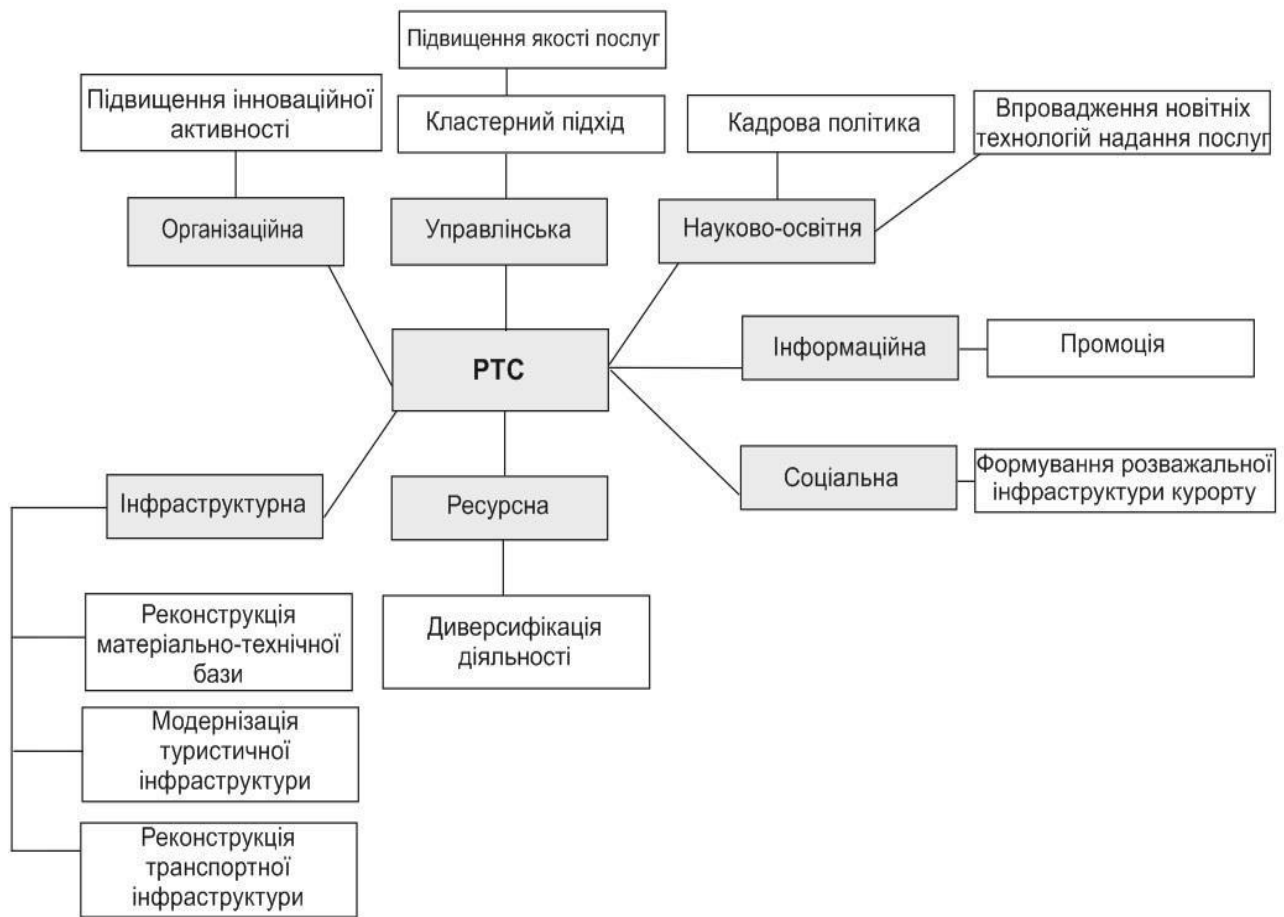

Рис. 3.4. Підсистеми РТС та заходи модернізації.

Примітка. Розроблено автором.

Таким чином, санаторно-курортний комплекс курорту змінюється, розвивається та пропонує достатньо широкий асортимент лікувально-оздоровчих послуг, проте потребує багатьох допрацювань. Будь-які нові зміни позитивно вплинуть на розвиток внутрішнього туризму та санаторно-курортний комплекс курорту, однак важливим критерієм ефективності таких змін має бути їх системність.

ВИСНОВКИ

У магістерській роботі запропоновано нове вирішення актуального завдання з обґрунтування теоретичних засад формування модернізаційних процесів у туристичній сфері та розробки практичних підходів до кількісного та якісного оновлення санаторно-курортного господарства в регіонах України.

За результатами дослідження зроблено наступні висновки та пропозиції:

1. Як відомо, курортна галузь – це складна географічна та соціально-економічна система, суб'єкти якої прямо чи опосередковано пов'язані між собою та зобов'язані виконувати спільні функції. Враховуючи це, в даній статті запропоновано схему розвитку взаємозв'язку елементів санаторно-курортної системи з основними органами туристичної діяльності, яка включає шість основних типів організацій, що надають різноманітні послуги: засоби розміщення, заклади громадського харчування, транспортні, транспортні, транспортні, транспортні, транспортні, місцева інфраструктура, заклади охорони здоров'я, культурно-розважальні заклади.

2. Збагачено парадигму модернізації та повною мірою реалізовано конкурентні переваги космічної соціальної системи. У контексті розвитку регіональної туристичної системи парадигма модернізації має стати основою функціонування всіх її підсистем і складових і включати інноваційну, інфраструктурну та безпекову складові.

На основі загальної парадигми модернізації регіонального туристичного розвитку та методичних принципів модернізації санаторно-курортних закладів сформовано методика дослідження з восьми послідовних етапів, шляхом реалізації якої досягнуто мети модернізації санаторно-курортних закладів. Розроблено напрямки та практичні підходи, засновані на загальних принципах та спільних підходах, які можуть бути успішно застосовані на чотирьох просторових рівнях – національному, регіональному, курортно-оздоровчих установах.

3. Визначено основні передумови, фактори та тенденції розвитку лікувально-курортних закладів у структурі регіональної системи туризму

Львівської області, яка характеризується збільшенням кількості лікувально-курортних закладів, внеском вітчизняних курорти для оздоровлення завдяки величезному природному потенціалу регіону. Існує великий попит на розважальні заходи. Через аналіз тенденцій розвитку санаторно-курортних закладів з'ясовано основні проблеми, які існують у санаторно-курортних закладах на сучасному етапі, з'ясовано спрямованість регіональних стратегій розвитку. Оцінено сучасний стан розвитку будинків престарілих та курортних закладів країни. Під час аналізу поточного стану санаторно-курортного господарства на рівні країни виявлено негативну тенденцію до зниження основних показників, зокрема загальної кількості санаторіїв та курортів, кількості оздоровлених, кількості ліжок тощо. Основною причиною такої тенденції є соціально-політична нестабільність в країні, спричинена повномасштабним вторгненням РФ на українську територію, що призвело до значного зменшення туристичних прибуттів.

Загалом у розвитку санаторно-курортної сфери більшості регіонів України спостерігається чітка позитивна динаміка. Це свідчить не лише про стабільність кон'юнктури ринку розважальних, оздоровчих та туристичних послуг, а й про збереження попиту на оздоровчі та оздоровчі послуги на українських курортах.

4. Проаналізовано особливості функціонування регіональної системи туризму Львівської області в кризовий період. Виявилось, що найбільше в національній економіці під час пандемії COVID-19 постраждала туристична галузь. У зв'язку з карантинними обмеженнями показники туристичної діяльності демонструють негативну тенденцію до зниження майже по всіх складових туристичної системи області. Проте у 2021 році туристична галузь області спостерігала досить позитивну динаміку, кількість туристів зросла майже вдвічі, але це не досягло тих показників, які були в допандемічний період. У 2022 році туристична галузь знову в кризі через війну. Проте, незважаючи на бойові дії, в умовах відносної безпеки регіональна система туризму Львівської області демонструє важливий стійкий ресурс.

5. Досліджено регіональну структуру санаторно-курортного господарства області та складено регіональну структурну схему санаторно-курортного господарства Львівської області. Встановлено, що санаторно-курортне господарство області характеризується різкими географічними диспропорціями, які пов'язані переважно з природно-ресурсним потенціалом, який відіграє визначальну роль в організації санаторно-курортного господарства. У Львівській області визначено три основні райони для надання медичних послуг жителям: Дрогобицький, Стрийський та Яворівський.

6. Запропоновано шляхи модернізації санаторно-курортного комплексу регіону з метою підвищення його конкурентоздатності, серед яких реконструкція наявних та будівництво нових санаторно-курортних закладів, розвиток інфраструктури закладів; формування туристичної та розважальної інфраструктури курорту; диверсифікація діяльності санаторно-курортних закладів; формування стійкої системи санаторно-курортних підприємств на основі готельного принципу та акцент на короткотривалий відпочинок; кластеризація курорту; промоція рекреаційних можливостей курорту та санаторно-курортних закладів; співпраця санаторно-курортних закладів курорту із туристичними підприємствами; впровадження технічних інновацій в діяльність санаторно-курортних закладів; інноваційний менеджмент.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алгоритм отримання санаторно-курортної путівки військовослужбовцями ЗС України. URL: <https://armyinform.com.ua/2021/02/17/algorytm-otrymannya-sanatorno-kurortnoyi-putivky-vijskovosluzhbovcyamy-zs-ukrayiny/>
2. Батьковець Г. А. Інвестиційна політика в сфері туризму. *Вісник Львівського інституту економіки і туризму*. 2007. No 2. С. 87–91.
3. Білан М. І. Економічні фактори впливу зовнішнього середовища на підприємство. URL: [https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/28559/1/Ekonomichni_factory.pdf;jsessionid=226D59F26279F077A038C78709B99903](https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream/download/123456789/28559/1/Ekonomichni_factory.pdf;jsessionid=226D59F26279F077A038C78709B99903)
4. Борулько Н. М. Сучасний стан та перспективи розвитку санаторно-курортного комплексу України. *Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля*. 2014. №8(215). С. 10-15.
5. Бужимська К. О. Теорія модернізації: виникнення, розвиток, сучасний стан. *Вісник ЖДТУ*. 2008. 2(44). С.217-226.
6. Валінкевич Н. В. Управління потенціалом та розвитком підприємств на основі модернізації. *Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. Економічні науки*. 2012. Вип. 1. С. 128-134.
7. Ведмідь Н. І. Класифікація санаторно-курортних і оздоровчих підприємств. *Культура народів Причорномор'я*. 2012. №238. С. 9–13.
8. Влащенко Н. М. Соціально-економічний механізм розвитку санаторно-курортного комплексу регіону: автореф. дис... канд. екон. Наук: 08.00.05. Харківська нац. академія міського господарства. Х., 2009. 21 с.
9. Войнаренко М. П. Механізми адаптації кластерних моделей до політико-економічних реалій України. Світовий та вітчизняний досвід запровадження нових виробничих систем (кластерів) для забезпечення економічного розвитку територій : конференція (1-2 листопада 2001р.). К. : Спілка економістів України, 2001. С. 25-33.

10. Волох Н. Г., Черепок О. О. Використання природних лікувальних факторів курортів в фізичній реабілітації. Навчальний посібник. ЗДМУ, 2016.133с.

11. Галаченко О. О. Регіональна політика розвитку сфери санаторно-курортних послуг : дис. канд. мед. Наук : 08.00.05. Львів, 2019. 479 с.

12. Головне управління статистики Львівської області. URL: <https://lv.ukrstat.gov.ua/>

13. Голод А. П. Безпека регіональних туристичних систем: теорія, методологія та проблеми гарантування : монографія. Львів : ЛДУФК, 2017. 340с.

14. Голод А., Корнієнко О. Сучасний стан і перспективи розвитку санаторно-курортного господарства регіону (на прикладі смт Східниця). *Вісник Львівського університету. Сер.: «Міжнарод. Відносини».* 2012. Вип. 29. Т. 2. С .93-98.

15. Голод А. П., Феленчак Ю. Б., Перегіняк Т. І. Регіональні туристичні системи України: потенціал розвитку в кризових умовах. *Науковий вісник Ужгородського національного університету.* 2020. С. 49–55.

16. Гузар І. Привабливість бренду м. Львів для туристів. Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції *Проблеми і тенденції розвитку сучасної економіки в умовах інтеграційних процесів: теоретичні та практичні аспекти* (м. Херсон, 17-18 жовтня 2019 р.). Херсон. 2019. С. 426- 427.

17. Диверсифікація діяльності підприємства: поняття, цілі, види, можливості використання. URL : <https://studfile.net/preview/5705909/page:52/>.

18. Економічне зростання і сталий розвиток. URL: https://financial.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/09/ESR_lektsiia_6.pdf

19. Завадський Й. С. Осовська Т. В., Юшкевич О. О. Економічний словник. К: Кондор, 2006. 356 с.

20. Івашина Л. Роль об'єднаних територіальних громад у розвитку сільського зеленого туризму. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2017. №3. С. 143–148.

21. Ільчук М. М., Нікітченко С. О., Перегуда Є. Ф. Диверсифікація діяльності підприємницьких структур аграрної сфери. *Економіка АПК*. 2016. № 4. С. 13-20.

22. Карпин Д. С., Скабара Р. М., Карпин Д. С., Тимошенко Л. О. Туристично-рекреаційний потенціал Стрийського району Львівської області. *Туристичний бізнес: світові тенденції та національні пріоритети*. Матеріали VI міжнародної науково-практичної конференції 9 листопада 2012 року. 2012. С. 40–42.

23. Ковач М. Й. Концептуальні основи інноваційного розвитку санаторно-курортного господарства регіону. *Економіка і регіон*. 2011. С. 58.

24. Колесник О. О. Оцінка стану санаторно-курортного комплексу та його впливу на розвиток туристичної діяльності України. *Вісник Житомирського державного технологічного університету*. 2008. № 3 (45). С. 264–270.

25. Комліченко О. О., Ротань Н. В. Стратегічне управління регіональним розвитком туризму на основі кластерного підходу. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2015. С. 101–105.

26. Комліченко О. О. Фактори розвитку туристичної галузі. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2014. С. 75–79.

27. Кравченко Л. А. Інноваційне забезпечення розвитку туристично-рекреаційного потенціалу регіону. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2011. №3. С. 7–11.

28. Крюков О. І. Сутність політичної модернізації як суспільного явища. 2009. С. 1–8.

29. Лепкий М. І. Фактори розвитку туристичного господарства в регіонах України. *Розвиток продуктивних сил і регіональна економіка*. 2018. С. 549–555.

30. Львів матиме новий туристичний сайт. URL : https://tvoemisto.tv/news/lviv_matyme_novyuy_turystychnyuy_sayt_za_piv_milyon_a_gryven_96849.html

31. Макара О. В., Гарасюк Д. М. Теоретичні основи формування територіальних туристично-рекреаційних систем. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі*. 2014. С. 53–58.

32. Макроекономічна нестабільність. URL: <http://voz.wunu.edu.ua/wp-content/uploads/2016/03/script-40.pdf>.

33. Мальська М. Історико-культурні ресурси як чинник розвитку приміського туризму м. Львів. *Вісник Львівського університету. Серія географічна..* 2013. С. 52–58.

34. Мамалуй О. О. Про зміст механізму модернізації української економіки. *Вісник Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого*. 2010. № 3. С. 27-35.

35. Манько А. Оцінка ефективності впливу реклами на туристичного споживача. *Вісник Львівського університету. Серія: Міжнародні відносини*. 2014. С. 271–281.

36. Масляк П. О. Рекреаційна географія: Навч. посіб. К.: Знання, 2008. 343 с.

37. Мороз С. Р., Голод А. П., Бордун О. В. Підходи до формування та реалізації модернізаційної парадигми розвитку санаторно-курортного господарства регіону. *Причорноморські економічні студії*. 2020. №59. С. 31–35.

38. Мороз С. Р., Голод А. П., Феленчак Ю. Б. Підходи до аналізу санаторно-курортного господарства у структурі регіональних туристичних систем. *Сталий розвиток економіки*. 2019. Вип. 2(43). С. 118–124.

39. Немець Л. М., Сегіда, Н. В. Моштаківа. Соціально-демографічні та історико-культурні фактори розвитку туризму. *Культура народів Причорномор'я*. 2009. №176. С. 145–147.

40. Никифорок О. І. Політика модернізації наземних транспортних систем: дис. на здобуття ступ. док. екон. Наук : 08.00.03. К., 2016. 482 с.

41. Осипчук О. В. Міжнародна співпраця України в галузі Туризму. Матеріали наукової конференції «Молоді науковці – географічній науці» 27 - 28 жовтня, Київ 2006 Україна, Київський національний університет імені Тараса Шевченка. 2006. URL: <http://www.skole.com.ua/uk/papers/13-turizm/37-turizm1.html>

42. Охріменко А. Г. Туристичні кластери як перспективні напрями регіонального розвитку. *Університетські наукові записки*. 2013. №1. С. 495–500.

43. Папп В. В. Фактори конкурентоздатності регіональної туристичної системи. *Економічний простір*. 2015. № 100. С. 47-56.

44. Петранівський В. Л., Рутинський М. Й. Туристичне краєзнавство: Навч. посіб. К., 2008. 575 с.

45. Політична реальність в Україні: трансформація, модернізація, революція? URL : <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/59635/6Mikhalchenko.pdf?sequence=1>

46. Портер М. Е. Від конкурентної переваги до корпоративної стратегії. *Harvard Business Review*, травень – червень. 1987, с. 43-59.

47. Пригара О. Екологічні проблеми туризму та шляхи їх вирішення. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2014. С. 404–408.

48. Про курорти : Закон України від 05.10.2000 р. № 2026-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2026-14#Text>

49. Профіль Львівської області. Аналітично-описова частина до стратегії розвитку Львівської області. 2013. С. 102.

50. Пуцентейло П. Р. Економіка і організація туристично-готельного підприємництва. Нав. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2007. 344 с.

51. Рябєв А. А. Формування складових стратегії розвитку туризму в регіонах України : дис.на здоб. ступеня канд. ек. наук : 08.00.05. Харків, 2018. 234 с.
52. Сірик А. Є. Аналіз факторів впливу на розвиток туристичної галузі в Україні. *Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності*. 2016. Вип. 1(1). С. 156-161.
53. Словник термінів та понять з економічної і соціальної географії України. Немець Л. М., Заволока Ю. Ю. Харків, 2011. 84 с.
54. Смаль І. В. Рекреація і туризм : короткий тлумачний словник термінів і понять. Ніжин: Вид-во НДУ ім. Гоголя, 2006. 80 с.
55. Тимчишин-Чимерис Ю. В. Туристичний кластер - форма розвитку та успіху туристичної діяльності регіону. *Вісник аграрної науки Причорномор'я*. 2015. №5. С. 44–57.
56. Туристична діяльність та колективні засоби розміщування у Львівській області. *Статистичний збірник*. Головне управління статистики у Львівській області. 2022. С. 40–57.
57. Туристичний потенціал Львівської області. URL : https://studwood.ru/1186051/turizm/turistichniy_potentsial_lvivskoyi_oblasti.
58. Управління туризму та курортів ЛОДА. URL: <https://old.loda.gov.ua>
59. Феєр О. В. Модернізація як економічна категорія. *Науковий вісник Мукачівського державного університету*. 2016. С. 70–75.
60. Цьохла С. Ю. Систематизація факторів розвитку туристичної індустрії. *Вчені записки ТНУ. Серія: Економіка та управління*. 2009. Т. 22 (61). № 2. С. 406.
61. Черленяк І., Кривенкова Р. Модернізація суспільства та проблеми формування агрегатів політичної нації. *Політологія. Соціологія. Філософія*. №17. С. 161–167.
62. Чир Н. В., Граб О. М. Природноресурсний потенціал лікувальних грязей для потреб санаторно-курортного господарства України. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Сучасні особливості

формування та управління інноваційним потенціалом регіонального розвитку туризму та рекреації із залученням молодіжного ресурсу», 15-17 жовтня 2015 року. Т.: ТНТУ, 2015. С. 206-208.

63. Шашина М. В. Модернізаційна парадигма в сучасній структурно-функціональній теорії. *Причорноморські економічні студії*. 2018. Вип. 36(2). С. 39–43.

64. Шпак О. Модернізація та її вплив на систему державного управління: сутність та основні концепції. *Науковий вісник. Демократичне врядування*. 2013. №11.

65. Як змінився туристичний Львів в 2021 році у цифрах. URL : <https://city-adm.lviv.ua/news/tourism/290625-yak-zminyvsia-turystychnyi-lviv-v-2021-rotsi-u-tsyfrakh>

66. Goorha P. Modernization Theory. *Oxford Research Encyclopedia of International Studies*. 2010.

67. Leiper N. The Framework of Tourism: Towards a Definition of Tourism, Tourist and the Tourist Industry. *Annals of Tourism Research*. 1979. Vol. 6. No 4. P. 390-407.

68. Li Wu at al. Spatial Structure Optimization on Regional Tourism System of Huangshan City, East China. *Advanced Materials Research*. 2014. Vol. 962-965. P. 2464-2467.

Виконав: студент
магістратури за
спеціальністю 281 Публічне
управління та
адміністрування денної
форми навчання

_____ Олександр КРИКУН

Науковий керівник:
доцентка кафедри публічного
управління та
адміністрування, к.держ.упр.,
доцентка

_____ Людмила ТРЕБИК

**Робота допущена до
захисту:**
завідувач кафедри
публічного управління та
адміністрування,
д.держ.упр., професор

_____ Едуард ЩЕПАНСЬКИЙ